

Řezbářské řemeslo

Marek Minář

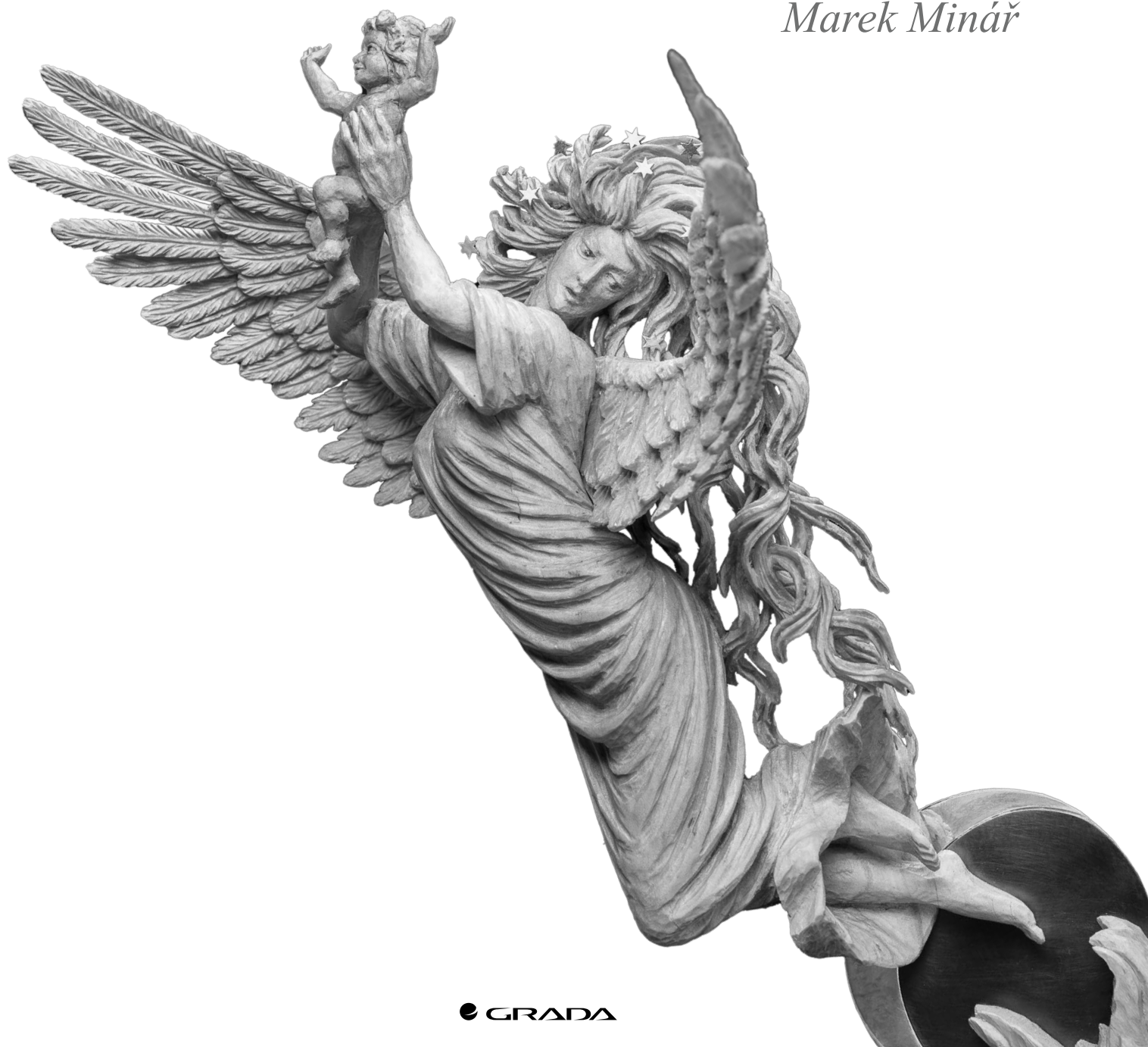
ŘEZBÁŘSKÉ ŘEMESLO

Marek Minář

Grada Publishing

Řezbářské řemeslo

Marek Minář

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

*Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.*

Řezbářské řemeslo

Marek Minář

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401
jako svou 8205. publikaci

Texty a ilustrace Marek Minář
Fotografie na obálce (*Žena sluncem oděná*, viz str. 362) Martin Večeřa
Grafická úprava a sazba Monika Davidová
Odpovědná redaktorka Jana Minářová

Počet stran 372
První vydání, Praha 2021
Vytisklo Tisk Centrum s.r.o., Moravany u Brna

© Grada Publishing, a.s., 2021
Cover Design © Monika Davidová, 2021

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

Doporučení a pracovní postupy v této knize byly autorem ověřeny, přesto nelze za ně převzít odpovědnost. Autor ani nakladatelství neručí za jakékoliv věcné, osobní ani majetkové škody.

978-80-271-4485-3 (pdf)
978-80-247-5254-9 (print)

Věnuji
svému otci,
mé jediné manželce a našim třem synům.

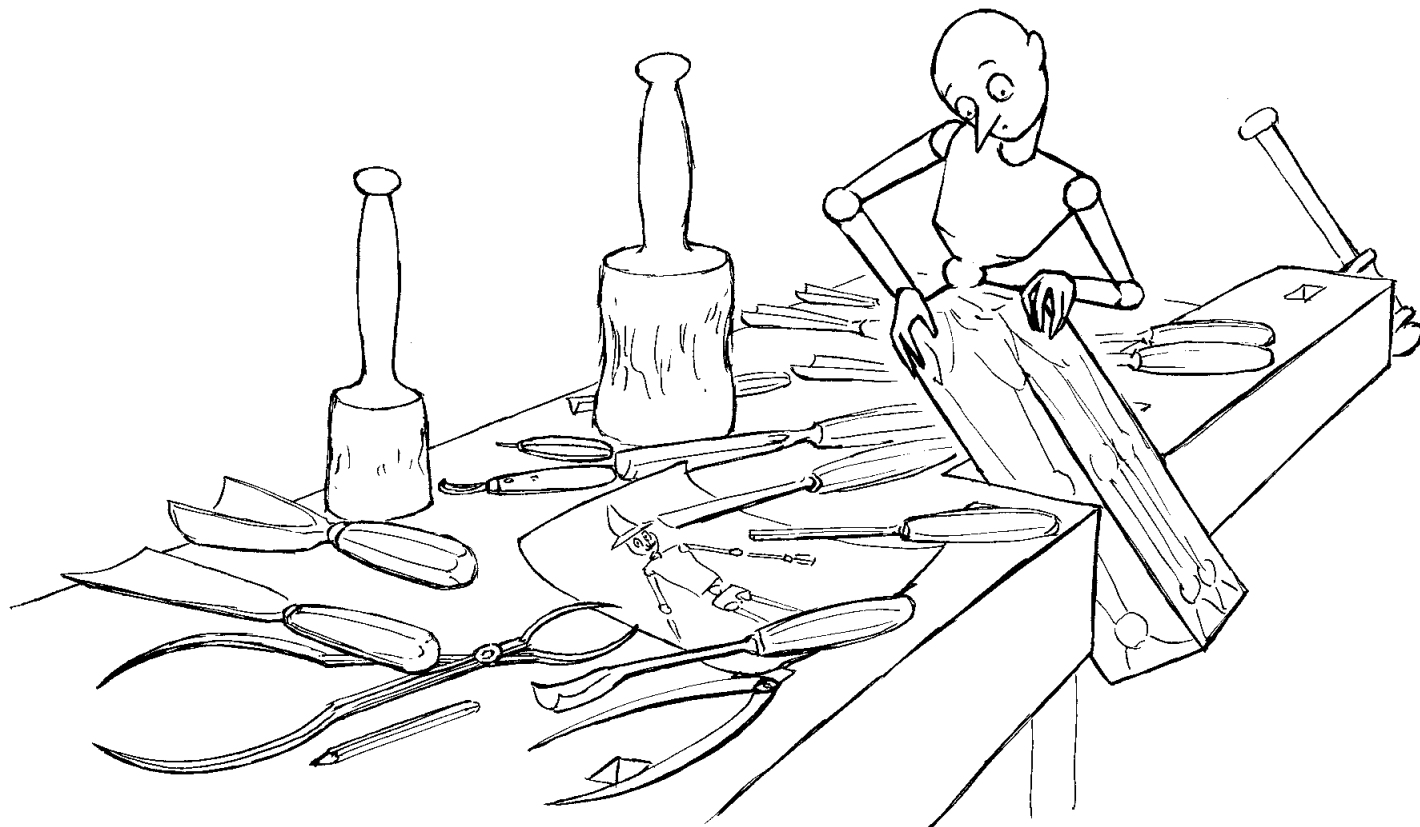
OBSAH

ÚVOD	9	ŘEZBÁŘSKÁ TECHNOLOGIE	151
HISTORIE	11	Dílna, ateliér	152
AFRIKA	12	Modelování	154
AMERIKA	19	Pracoviště	156
AUSTRÁLIE, OCEÁNIE	25	Pracovní stoly	156
ASIE	29	Hoblíce, lavice	158
EVROPA	39	Klouby, šrouby, svěráky	160
		Upínání materiálu	162
DŘEVO	69	Měření	166
Stavba	70	Měřidla	166
Růst	72	Kružidla	172
Druhy	75	Linka, šablony	178
Dendrochronologie	76	Tečkování, bodování	180
Vady	78	Příprava materiálu	184
Škůdci	80	Nástroje	188
Řezivo	82	Sekery	188
Vysychání dřeva	84	Pořízy	190
		Řezné háčky	192
TRUHLÁŘSKÁ TECHNOLOGIE	87	Řezbářské nože	194
Řezání pilou	88	Broušení nožů	200
Pila s vratným listem	92	Držení nožů	204
Pásová pila	94	Práce s noži	208
Kotoučová pila	96	Řezbářská dláta	212
Řetězová pila	98	Řezbářská dláta, stavba	212
Hoblování	100	Řezbářská dláta, druhy	216
Soustružení	108	Rukojeti	222
Frézování	114	Sady	226
Kopírovací stroje	116	Ukládání dlát	229
Vrtání	120	Vady dlát	230
Broušení	124	Broušení dlát	232
Škrábání	128	Držení dlát	240
Palice	132	Základní řezy	244
Truhlářská dláta	134	Přímé řezy	245
Spojování	138	Oblouky	247
		Plochy	248

Základní techniky	252	Příbramská Madona	297
Samorosty	252	Figury	298
Lodička z kůry	253	Ruce	300
Linka	254	Hlava	302
Dřevoryt	256	Oči	304
Dřevořez	257	Nos	305
Vruborez	258	Ústa	306
Plochá řezba	260	Uši	307
Štípání	262	Vlasy	308
Hlavní techniky	264	Drapérie	310
Mísa	264	Kombinace materiálů	312
Forma	265	Oblékané figury	314
Vařečka	266	Mechanické dřevořezby	316
Naběračka, črpák	267	Zdobné techniky	320
Dřeváky	268	Intarzie, marketérie	320
Lžíce na boty	269	Inkrustace	322
Plochý reliéf	270	Vylévání cínem	325
Písmo	272	Zvláštní techniky	326
Štoček	273	Chebská reliéfní intarzie	326
Voluta	274	Mořská pěna	328
Květina	275	Kost, slonovina	329
Lišty	276	Doplňkové techniky	330
Svatozář	278	Náhrazky dřevořezb	330
Mraky	279	Povrchové úpravy	332
Vavřín	280	Zakuřování	334
Mašle	281	Vypalování	336
Listy	282	Razítkování, vytloukání	338
Prolamovaná řezba	286	Pískování	339
Řetěz	288	Zapalování	340
Kulička v kleci	289	Opalování	341
Figurální techniky	290	Šelak	342
Ptactvo	290	Pozlacování	346
Křídla	291	Opravy	348
Ryba, lasička	292		
Betlémová ovečka	293	SLOVNÍK	352
Figurální reliéf	294	LITERATURA	356
Betlémové figurky	296		

ÚVOD

Na škole jsem jako začínající řezbář předpokládal, že jednoho dne narazím na starou knihu o řezbářství, kde bude všechno. Kupodivu se neobjevovala a tak jsem si po čase řekl, že podobnou knihu zkusím napsat. To se před dvaceti lety podařilo a zdá se, že také řadě lidí přinesla, co hledali. Již delší dobu je toto Řezbářství zcela vyprodané, a proto vzniklo nyní druhé vydání, upravené, rozšířené a s pozměněným názvem. Díky novým zkušenostem jsem do knihy přidal postupy a technologie, které jsem dříve neměl vyzkoušené nebo jsem je vůbec neznal. Mohl jsem se tak přiblížit představě, kterou jsem před čtyřiceti lety měl jako student.

HISTORIE

Historie řezbářského řemesla je prastará, do dnešních dnů se však zachovalo pouze několik pravěkých řezeb ze slonoviny. Podobně věkovitá díla zhotovená ze dřeva již k nalezení nejsou. Známe řadu pozdějších dřevorezeb, díky kterým si člověk může udělat představu o práci našich prapředků. Na následujících stranách je k vidění průřez celou řezbářskou tvorbou z průběhu několika tisíciletí a ze všech kontinentů. Umělecká tvorba bývala z velké části motivována vírou, ať už domorodými kulty či velkými náboženstvími. Zobrazeny jsou řezby pro dané období i kulturu typické a pro doplnění obrazu také několik nezvyklých děl. Cílem kapitoly je umožnit porovnání řezbářského umění různých národů, způsobů jakými přistupovaly k uměleckému zpracování velkých děl i obyčejných užitečných předmětů.

Řezba pazourkem

Z řezbářského hlediska je z afrického kontinentu množstvím a kvalitou nejzajímavější umění starověkého Egypta a černošské umění. Tato díla se na první pohled liší od tvorby ostatních národů a přispívají tak k rozmanitosti řezbářské tvorby. Od 7. století je součástí africké historie i islám, ale vzhledem ke svému původu je zařazen do kapitoly pojednávající o Asii.

Starověký Egypt

Přestože dřevo není příliš trvanlivý materiál a egyptská civilizace je jednou z nejstarších na světě, zanechala po sobě značné množství kvalitně řezbářsky zpracovaných děl. Jsou to sochy, reliéfy nebo předměty užitého umění. Díky víře Egyptanů v posmrtný život a v povinnost vybavit nebožtíka do záhrobí jeho vlastní podobiznou (dvojníkem), figurkami služebnictva, nábytkem a předměty denní potřeby, se uchovaly dřevěné předměty v hrobech, chráněné před vnějšími vlivy, mnohdy téměř neporušené.

Řezby byly vyrobeny z akácie, sykomory, cedru, cypřiše, ebenu i dalších dovážených dřevin, neboť Egypt měl vlastního dřeva nedostatek.

Z vyobrazení a popisů, zanechaných v hrobech, je možné poznat pracovní postupy Egyptanů. Nástroje, používané k opracování dřeva, byly v některých případech podobné těm, které se používají i v dnešní době. Pily, sekery, dláta, různé škrabky (vše kamenné, později bronzové), smyčcové vrtačky a jiné nástroje pomohly Egyptanům vytvořit kvalitní díla.

Základním materiálem pro vytváření monumentálních podobizen božstev a panovníků byl kámen. Egyptané však neopomínali ani dřevo a dokázali využít všech jeho výhod. Dřevěné sochy mohly být plastičtější a prořezanější, což bylo umožněno nejen snazším opracováním, ale i možností napojovat různé části těla na základní blok (např. končetiny). Sochy bývaly doplňovány také různými materiály – vykládány kameny, sklem, kovem, zdobené textilem, polychromovány (přímo

na dřevo, nebo na silnou vrstvu štuky) a též zlaceny plátkovým zlatem.

Egyptský nábytek byl zpravidla určen pro vyšší společenské vrstvy. Výrobci již tehdy používali kolíky, čepy a jiné truhlářské spoje. Nábytek mívá rámovou konstrukci s výplněmi. Byl velmi kvalitně zpracovaný, dýhovaný vzácnými dřevy, zdobený řezbou, plátkovým zlatem, malbou aj.

Černošské umění

Horké a vlhké africké podnebí je nepříznivé pro dlouhodobé uchování opracovaného dřeva, proto se starší výrobky afrických černochů zachovaly hlavně v evropských muzeích a soukromých sbírkách, kam byly dovezeny misionáři, cestovateli a později i obchodníky s uměním.

Nejvýznamnější řezbářskou oblastí jsou státy západní Afriky. Řezbářství bylo výhradně činností mužů. K opracování dřeva byly před příchodem bělochů používány pouze jednoduché nástroje, sekery nebo nože; přesto obyvatelé Afriky dokázali opracovat i tvrdé druhy dřeva a vytvořit díla originální, nápaditá a mnohdy vtipná.

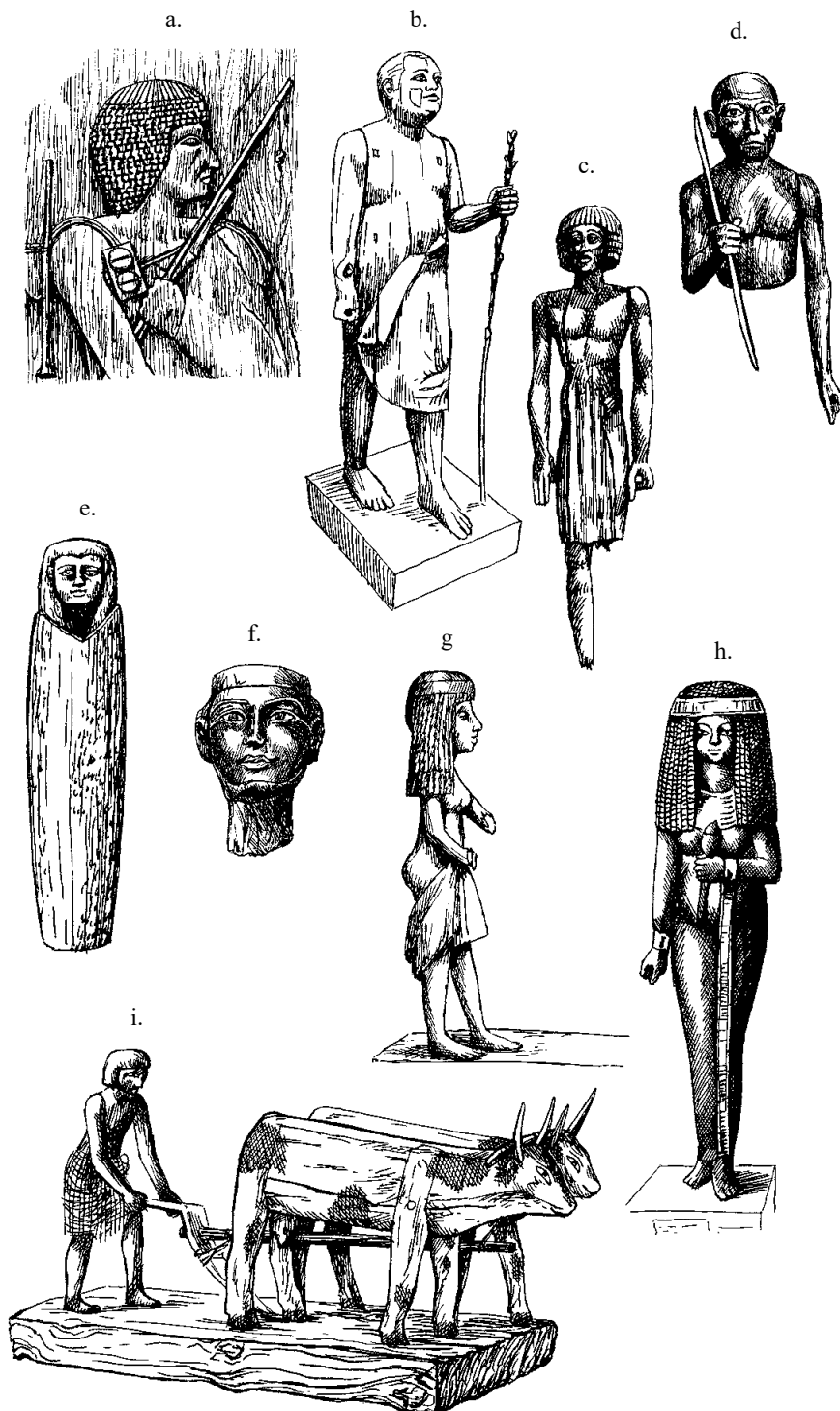
Dřevořezby byly často doplňovány jinými materiály – kovem, sklem, kůží, lýkem a přibarvovány šťávami z listů, bobulí, různými oleji, popelem apod.

Velká část afrických dřevořezb byla vyrobena pro rituální účely. Obřady byly vykonávány také před stromem, z něhož měla být řezba zhotovena, aby byl usmířen duch stromu.

Sochy předků, náčelníků, masky duchů a sedačky náčelníků byly součástí náboženského života, který se s příchodem bělochů postupně měnil. Slábl strach z démonů, moci šamanů a tím se měnil i původní význam velké části řezbářské tvorby.

Práce s pilou, teslicí, dlátem a palicí

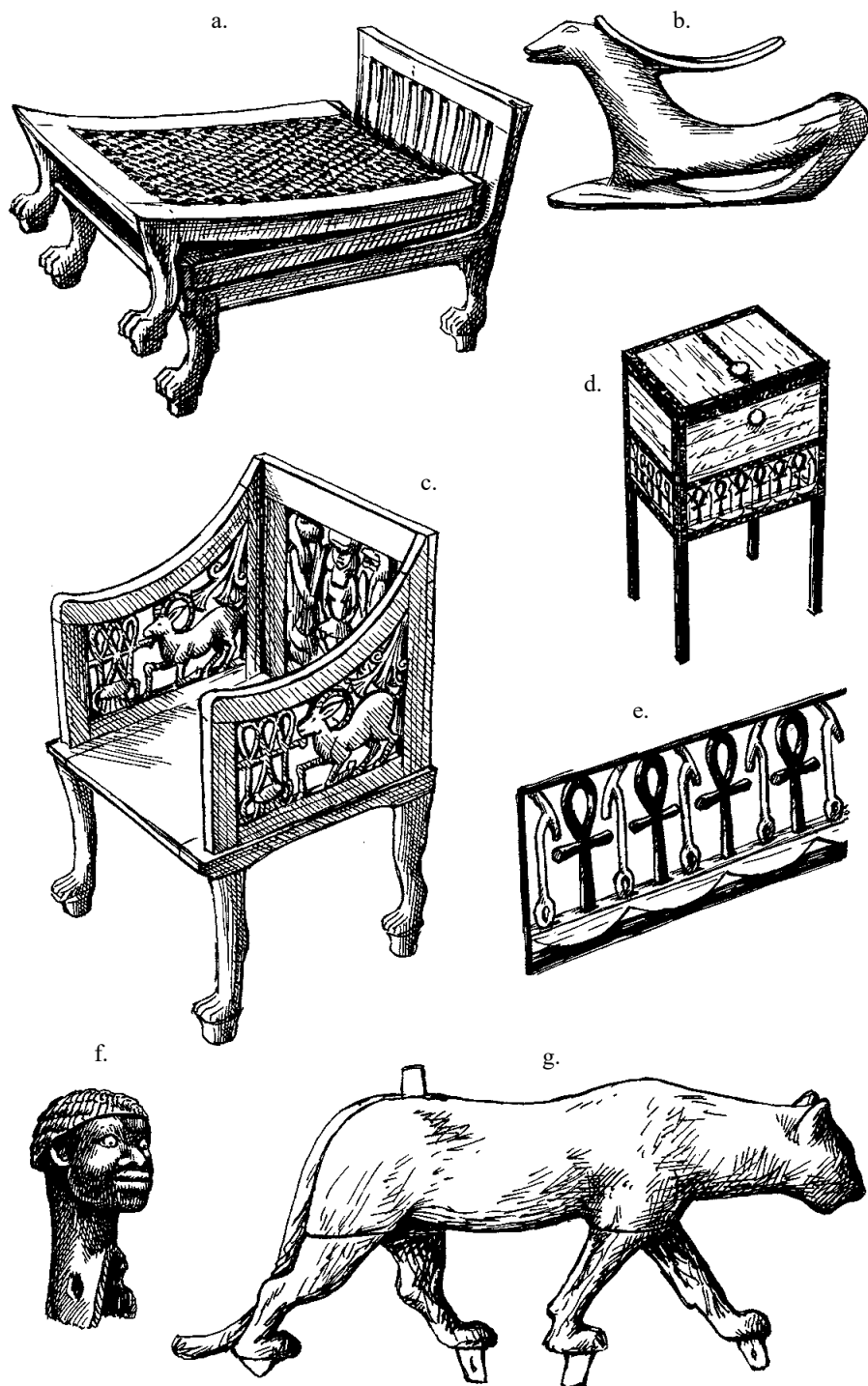

Sochy, reliéfy

- a) Hesiré, reliéf bez původní polychromie, z mastaby III. dynastie v období Staré říše (asi 3000 – 2300 let před Kristem). Jeden z nejstarších dřevěných reliéfů zobrazuje hodnostáře, majícího přes rameno zavěšené písácké náčiní.
- b) Kaaper („Starosta obce“), výška 1,1 m, ruce upevněny na čepy, oči vykládané bílým kamenem a lemované mědí. Bez původní polychromie na vrstvě štuky, zakrývajícího vady dřeva a spoje, IV. dynastie, Stará říše.
- c) Lodník, výška 36 cm, ruce upevněny na čepy, bez původní polychromie, Stará říše. Dolní část figurky je poškozená.
- d) Torzo figurky, výška 9 cm, ruce upevněny na čepy, bez původní polychromie, Střední říše (asi 2000 – 150 let před Kristem). Chybí spodní část, soška mohla představovat kormidelníka, sedícího v lodi.
- e) Vešebt (Ušebti), soška záhrobního průvodce, služebníka, výška 22 cm, zbytky polychromie, Střední říše
- f) Hlava faraona, výška 5,8 cm, bez koruny a polychromie, původně součást sochy, Nová říše (asi 1500 – 1000 let před Kristem)
- g) Princezna, polychromovaná figurka, bez podstavce vysoká 17,5 cm. Ruce jsou poškozené. Nová říše
- h) Bohyně Neit, polychromovaná soška se zlacenými pásky kolem hlavy, na hrudi a podél nohy. Nová říše
- i) Pluh, drobné sousoší, sestavené ze samostatných dílů. Nohy, rohy dobytka, ruce orače a pluh jsou upevněny čepy do těla, oděv je z tkaniny. Všechny figurky jsou polychromované.

Nábytek

- a) Skládací postel z Tutanchamonova hrobu, dřevo s bílým nátěrem, výplet, masivní bronzové panty, Nová říše.
Egyptský nábytek měl vyřezávané nohy ve tvaru zvířecích tlap, které jsou umístěny vždy všechny v jednom směru, stejně jako u zvířete.
- b) Podhlavník, nepolychromované dřevo, Nová říše
- c) Dětské křesílko, područky a opěradlo jsou vyplněny oboustranným nízkým prolamovaným reliéfem, cedr, zlacené výplně. Nová říše.
- d) Skříňka z Tutanchamonova hrobu, jedna z páru. Rámová konstrukce s výplněmi, ebenové a cedrové dřevo, bronzové úchyty, konec Nové říše.
- e) Detail skříňky. Oboustranný prolamovaný reliéf s hieroglyfy, kombinace ebenového dřeva a zlacení.
- f) Hlava černocha, výška 5,5 cm, ebenové dřevo s otvory pro připevnění k nábytkové konstrukci, Nová říše.
- g) Područka křesla ve tvaru lvice, délka 71 cm, s čepy pro uchycení do nábytku, tělo a nohy vyřezané samostatně a spojené, zbytky polychromie, Nová říše.

a.

b.

c.

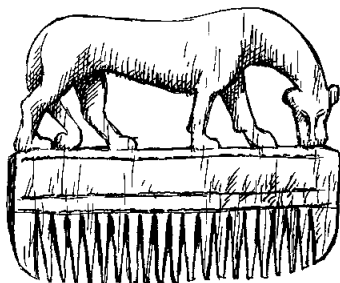
Předměty denní potřeby

- a) Trpasličí bůžek Bes, oblíbený ochránce zamilovaných a spáčů, výška 12,6 cm, nepolychromované dřevě, Nová říše. Figurka je ulomená z nějakého nástroje.
- b) Spoutaný černoch, výška 8,3 cm, nepolychromované dřevě, Nová říše. Ulomené držadlo nějaké pomůcky, otvor v místě krku sloužil k provlečení šňůrky pro zavěšení.
- c) Nádobka na masť v podobě otroka s vyholenou hlavou, výška 22 cm, nepolychromované dřevě, Nová říše
- d) Plavkyně s kachnou, nádobka na masť nebo líčidlo, se dvěma otočnými víčky ve tvaru křídel, dřevě bez polychromie a slonovina, Nová říše. Hlavy obou figurek jsou nasazeny na čepech, slonovinová kachní hlava má kolem krku černé kroužky.
- e) Hřeben ve tvaru lvice, nepolychromované dřevě, Nová říše
- f) Hřeben ve tvaru osla, nepolychromované dřevě, Nová říše

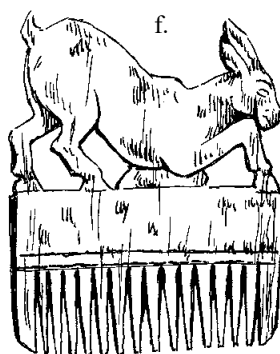
d.

e.

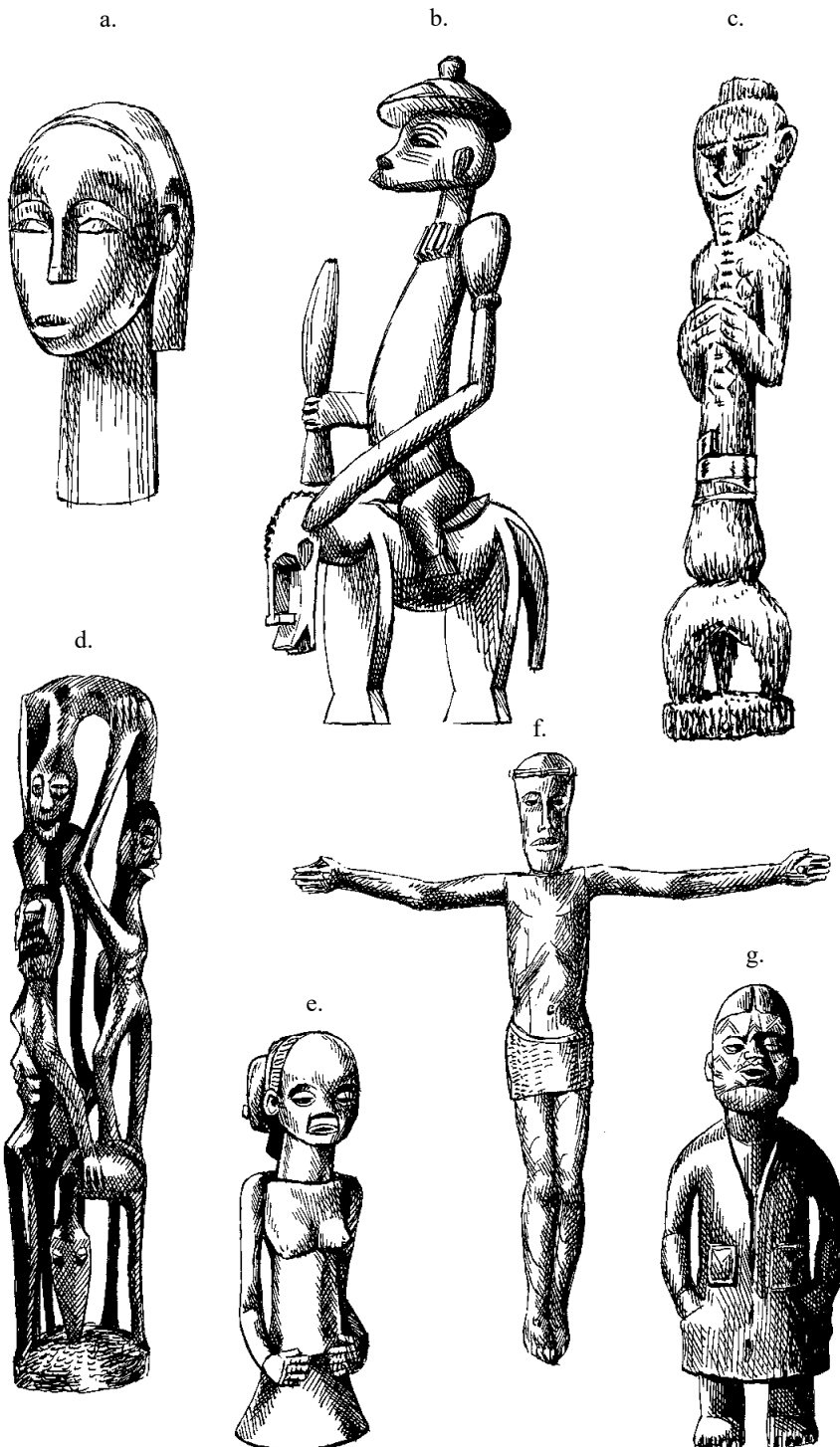

f.

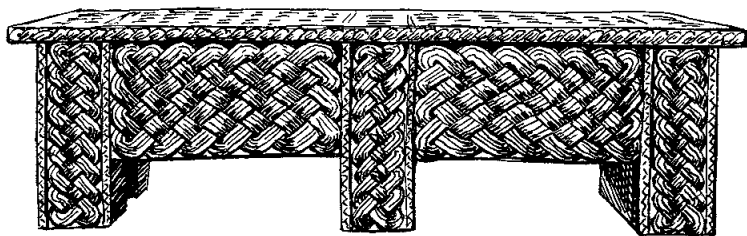

Sochy

- a) Ochranná hlava, umístěvaná na vrchol relikvíáře s ostatky předků, nepolychromované dřevo, 19. století. Gabon, střední Afrika.
- b) Jezdec (náčelník), výška 41 cm, původně malováno červeným ornamentem, nyní černá monochromie, Jižní Nigérie
- c) Postava muže. Ojedinělá práce, vyřezaná v dužině. Figurka je ve střední části otočena páskem plechu, výška 28,7 cm. Severozápadní Afrika
- d) Tanec démonů, výška 56,5 cm, eben, 20. století, Tanzanie
- e) Tradiční figurka ženy, nepolychromované dřevo, Kongo
- f) Ukřižovaný Kristus, výška 55 cm, teakové dřevo, rouška z tkaniny, 20. století, Jihozápadní Afrika. Příklad černošské křesťanské tvorby.
- g) Černoch s tetováním, oblečený v evropském oděvu, výška 29,9 cm, eben, Mozambik

a.

b.

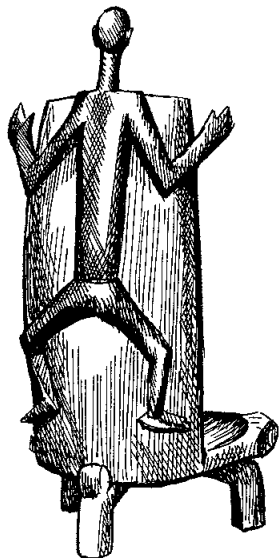
c.

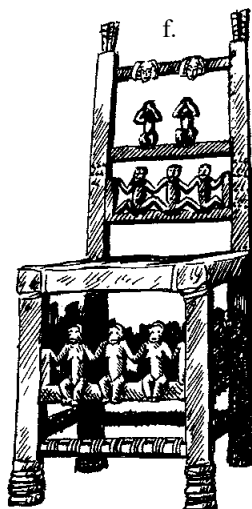
d.

e.

f.

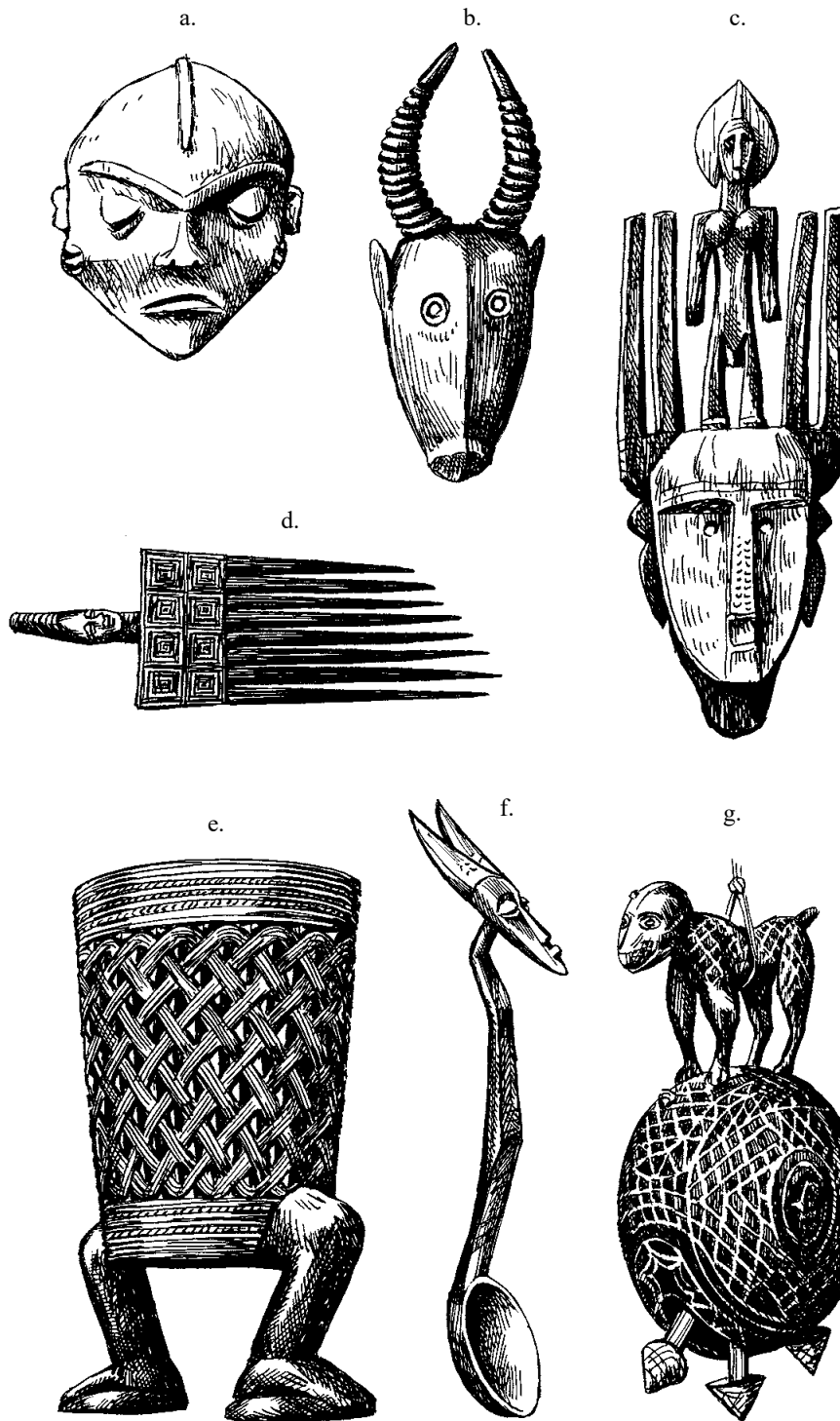

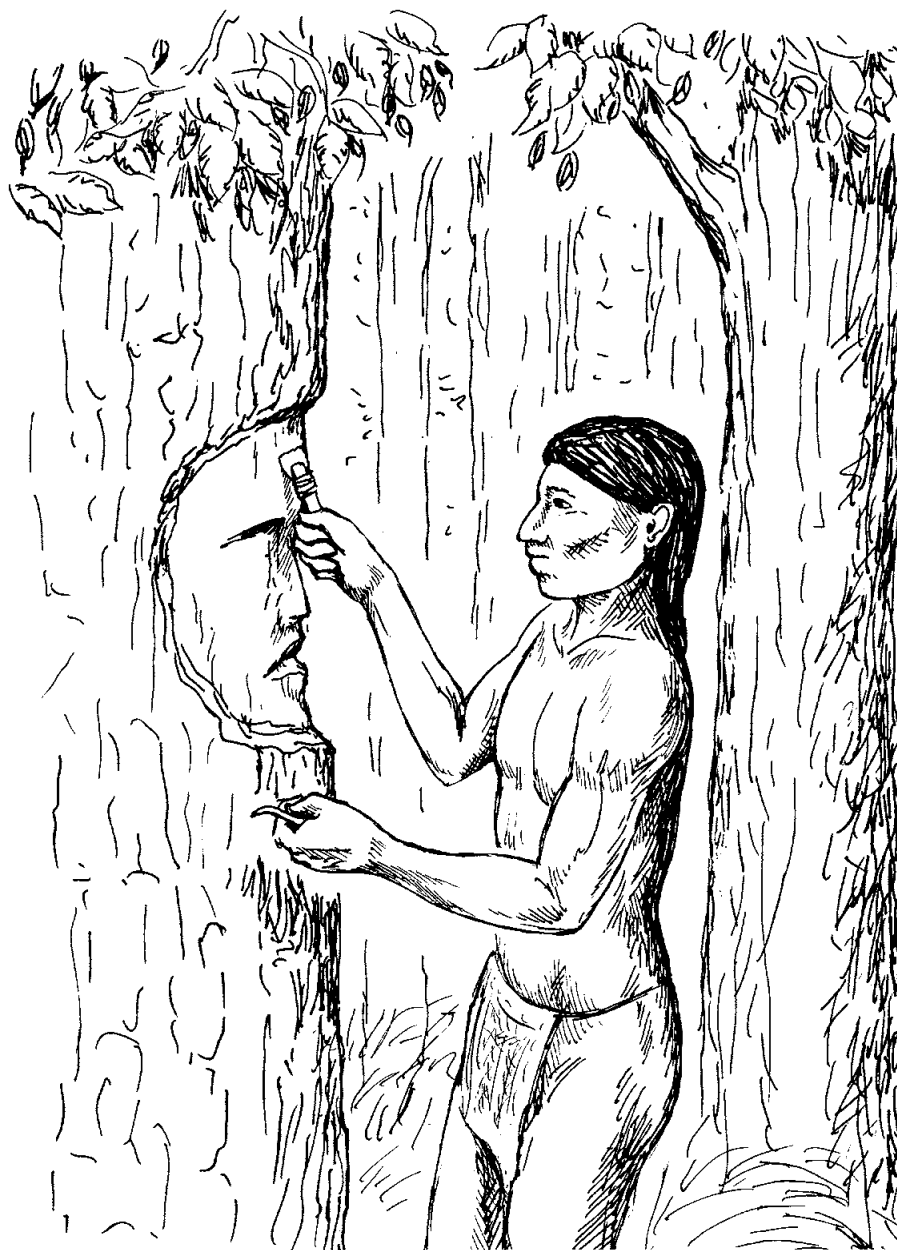
Nábytek

- a) Náčelnická truhla na cennosti s vyřezávaným motivem pleteného koše, nepolychromované dřevo, počátek 19. století, město Benin, Nigerie
- b) Náčelnická sedačka, výška 52 cm, průměr 36 cm, nepolychromované dřevo, skvrny levharta jsou naznačeny prohlubněmi, Západní Afrika.
- c) Sedačka s mužskou figurou, nepolychromované dřevo, Kongo
- d) Sedačka s figurkou ženy, vysoká 61 cm, nepolychromované dřevo, 19. století, Kongo
- e) Křeslo s vysokým opěradlem s figurou muže, dřevo s poškozenou polychromií, východní Afrika
- f) Obřadní židle, výška 75 cm, nepolychromované dřevo, zdobené vyřezávanými opičími figurkami, kožený sedák, počátek 20. století, kmen Bajokwe, konžsko – angolská hranice. Konstrukce vychází z evropských vzorů.

Taneční masky, nádoby aj.

- a) Taneční maska, malované dřevo, Kongo.
Maska byla podle místní víry obrazem ducha, který při obřadu vstupuje do tanečníka.
- b) Maska, antilopa, výška 27 cm, polychromované dřevo, černě obarvené rohy, Kamerun
- c) Maska, 57 cm vysoká, černě barvené dřevo, Súdán
- d) Hřeben s geometrickým ornamentem, výška 15,3 cm, přírodní dřevo, krk ovinut drátem, Angola
- e) Nádoba na nohách, s vyřezávaným motivem pleteného proutí, výška 21 cm, dřevo barvené černě, Kongo
- f) Lžice, délka 27 cm, nepolychromované dřevo, Kamerun
- g) Zvon, ornament vyřezaný přes vrstvu tmavě obarveného dřeva do původního světlého podkladu, Kongo

Jako první část Nového světa objevil Kryštof Kolumbus Střední Ameriku, kde vytvořili původní obyvatelé řadu vyspělých civilizací, jejichž hospodářství bylo založeno na zemědělství a pastevectví. Řezbářství zde pravděpodobně nehrálo velkou roli. Toto tvrzení však může být zkreslené, protože dřevořezb se dochovalo málo, možná jen proto, že dřevo je málo trvanlivé. Vzácně dochované řezby jsou však zpracovány kvalitně. Po příchodu Evropanů se staré civilizace zhroutily. Postupně však došlo ke spojení indiánské a evropské kultury, což se projevilo i v řezbářství.

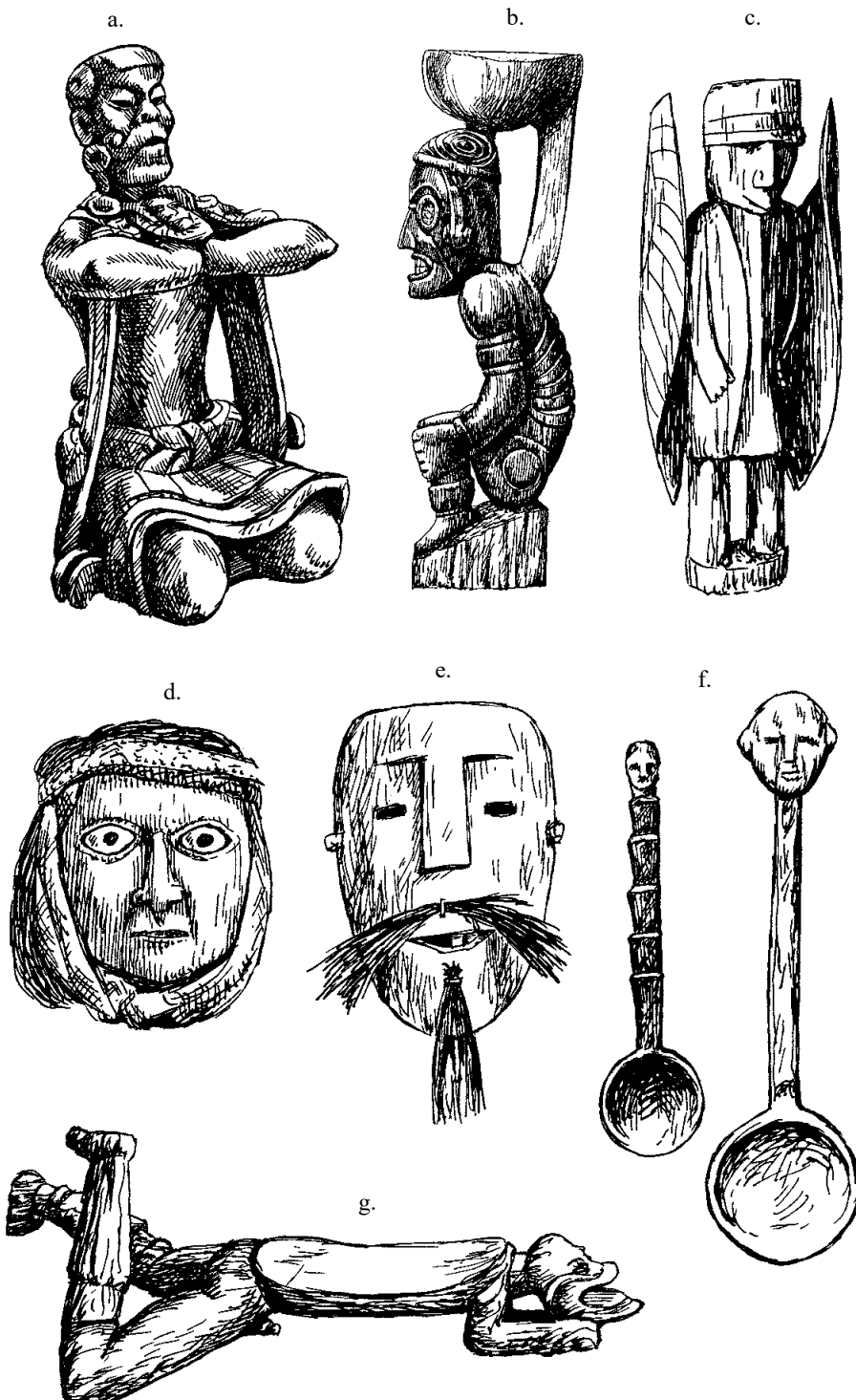
Severoameričtí indiáni se živili lovem a sběrem plodin a složitější státní organizaci nevytvořili. Po obsazení Severní Ameriky se místní i příchozí kultury nesmísily a stále se vyvíjely odděleně.

*Řezba kamenným dlátem
(volně podle Igora Zevina)*

Sochy a masky aj.

V kulturách indiánů Střední a Jižní Ameriky nebylo řezbářství příliš rozšířeno. Dřevo se nevyužívalo tak, jako zlata, stříbra, obecných kovů, kamene a keramiky. To se změnilo až příchodem bělochů, kdy postupně docházelo k propojení místní tradice se španělskou a portugalskou kulturou.

- a) Muž, sedící v obřadní poloze, výška 35,6 cm, přírodní dřevo, 16. století, Guatemala
- b) Figura „Zemí“, výška 68,5 cm, nepolychromované dřevo, zuby jsou vytvořeny z vložených lastur, 13. až 15. století, Dominikánská republika. Na horní talířové části se při obřadech umísťoval tabák a omamné byliny.
- c) Ochranné božstvo, figura vyřezaná z balzy. Kmen Kunů, ostrovy u pobřeží Panamy.
- d) Masky, hnědá monochromie, oči z mušlí, maska obalena látkou, vlasy mají členku z perí. Inkové, západ Jižní Ameriky. Masky jsou upevněny na mumifikovaném těle předka.
- e) Masky, přírodní dřevo, doplněné rostlinnými vlákny, Mapuchové, Chile. Masky chrání před zlými duchy tím, že znemožňují identifikaci nositele.
- f) Lžíce a naběračka, zakončené vyřezávanými hlavičkami. Levá lžíce má stupňovitou rukojeť podle šamanských sloupů, Mapuchové, Chile.
- g) Obřadní náčelnická sedačka s postavou poraženého nepřítele, dřevo bez polychromie, kolem roku 1400, Aravakové, Jamajka

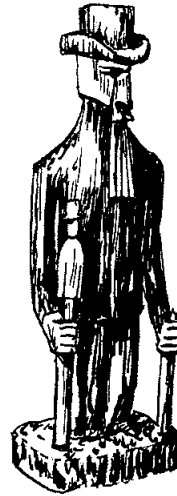
a.

b.

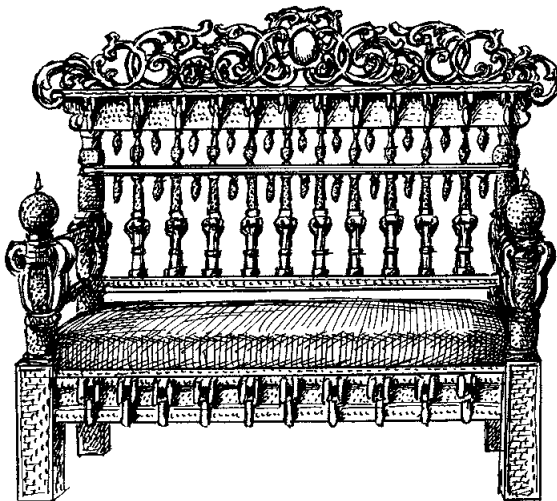
c.

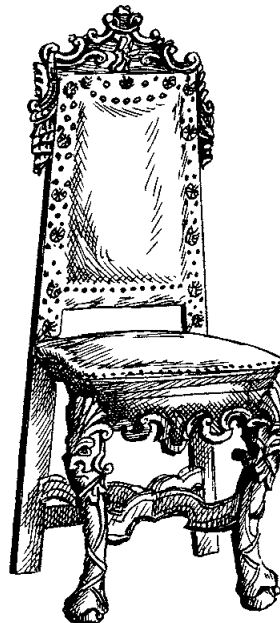
Koloniální řezby

- a) Archanděl Michael, socha zvaná „Svatý Duch Quetzaltenango.“
Figura je vytvořena z různých materiálů: obličej je vyřezávaný, ostatní část figury z tepaného a rytého stříbra, výška 122 cm, 1750, Guatemala.
- b) Sv. Antonín Paduánský, polychromovaná figura, výška 31 cm, 19. století
- c) Balzová soška, indiánská řezba inspirovaná evropskou kulturou, počátek 20. století, kmen Kunů, panamské pobřežní ostrovy.
- d) Pohovka, zlacení a polychromie, 17. století, Cuzco, Peru. Španělský barok kombinovaný s indiánskou tradicí
- e) Židle s koženým čalouněním, 18. století, Mexiko. Řezby kombinují indiánskou a španělskou ornamentiku.

d.

e.

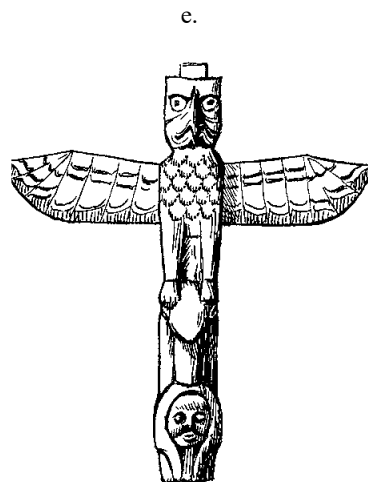
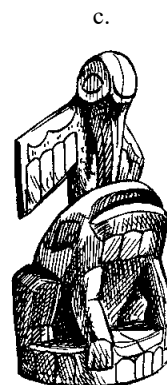
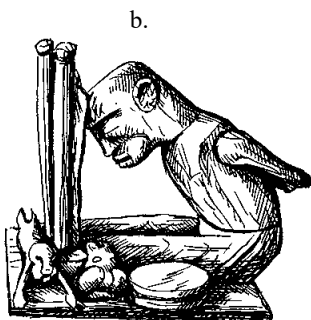

Řezbářství severoamerických indiánů bylo rozšířeno hlavně v severozápadních pobřežních oblastech kontinentu. Remeslné zpracování dřeva, včetně povrchových úprav, bylo výhradně činností mužů. Používali pro řezbu jednoduché kamenné nástroje, které po příchodu bělochů záhy vyměnili za kovové. Jinak ale indiánská tvorba nebyla kolonizátoři příliš ovlivněna.

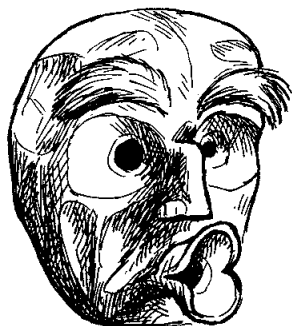
Indiánské dřevořezby jsou inspirované představou světa, ve kterém každá součást přírody má svého ducha. Řezby tedy zdobí duchy, lidi, zvířata, předměty, zobrazují historické události kmenů a jejich báje.

Indiánské sochy, totemy

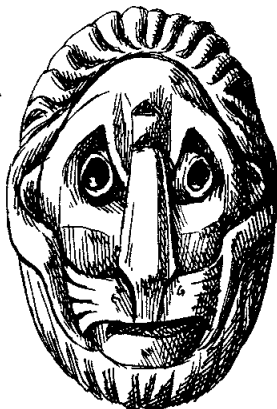
- a) Figurky lovců s harpunou v loďce, celková délka 37 cm, částečně obarveno, Haidové, jihozápad Kanady. Loďka splená z destiček, končetiny lovců vyřezány odděleně a připevněny. Oči zdobené kolíky, zatlučenými do vodorovných zářezů
- b) Šaman v transu, polychromované dřevo, Inuité (Eskymáci), Aljaška. Před soškou kouzelníka leží duchové v podobě zvířat a buben na jejich přivolávání.
- c) Pták, klovající do žáby, nepolychromované dřevo, severozápadní pobřeží
- d) Krkavec otvírající lasturu s prvními lidmi, žlutý cedr, nepolychromovaný lepený blok, Bill Reid, Haidové, jihozápad Kanady. Novodobá indiánská řezba, zobrazující tradiční legendu o stvoření.
- e) Totem (sloup, který podpírá nebe), červený cedr, polychromie, Kwakiutlové, jihozápad Kanady. Sloup s vyřezaným jménem rodu a jeho historií je hlavním obřadním místem. U pobřeží je otočen čelem k vodě. Vyobrazený totem má na vrcholu čep, na který se napojí vyřezávaný trám, který jej spojí s dalšími totemy.
- f) Drobný totem, označuje čestné místo uvnitř domu, výška 21 cm, polychromované dřevo, Haidové, jihozápad Kanady
- g) Totem zvaný „Otvor v obloze“, bez původní polychromie, Cimšjané, jihozápad Kanady. Podobné totemy s vyřezaným otvorem sloužily jako vchod do domu.

a.

b.

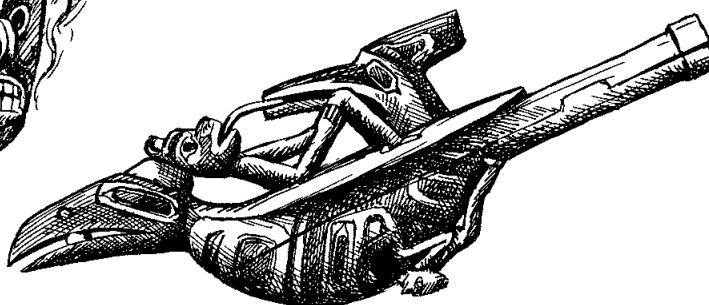
c.

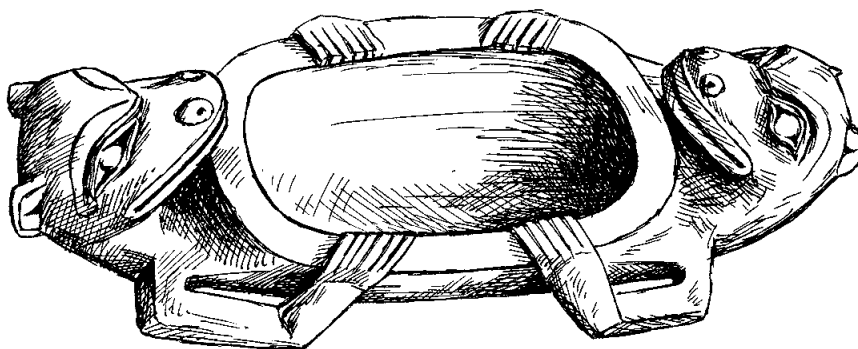
d.

e.

f.

Indiánské masky aj.

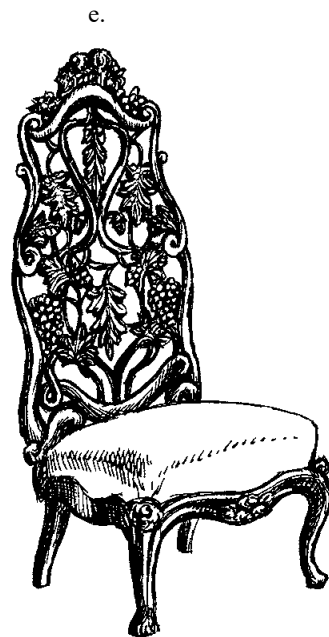
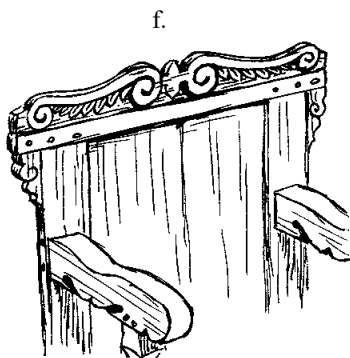
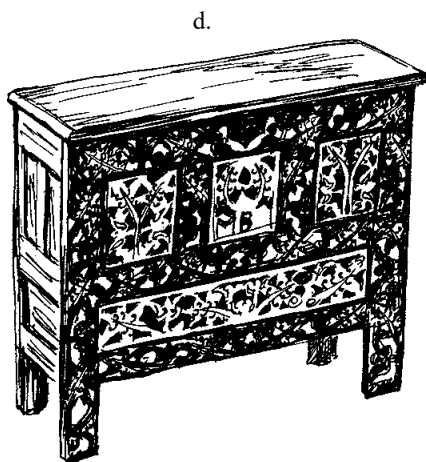
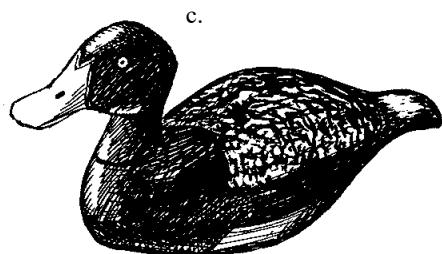
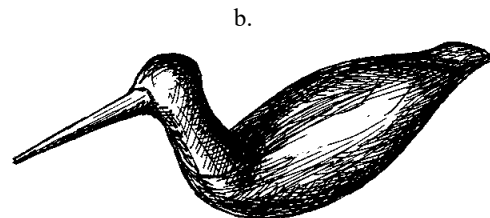
Masky severozápadních indiánů sloužily jako prostředek pro vtělení ducha do nositele masky. Byly používány šamany při rozličných obřadech a členy kmene při velkých zimních slavnostech zvaných „potlach“.

Před samotnou výrobou masky bylo třeba obřadem usmířit ducha stromu, z něhož byla maska vyřezána. Některé masky byly řezány přímo v živém stromu a po dokončení od stromu odděleny.

- a) Piskač, maska ducha meluzíny z lesů, obočí vytvořeno z kousků kůže se srstí, přibitých k masce, výška 38 cm, polychromované dřevo, Haidové, jihozápad Kanady
- b) Maska bílého muže s plnovousem, polychromované dřevo, severozápadní pobřeží
- c) Maska, dřevo se zbytky bílé barvy, Inuité, Yukon, Aljaška
- d) Bukwus, divý lesní muž, maska, výška 38 cm, polychromované dřevo, vlasy jsou tvořené žíněmi, Kwakiutlové, jihozápad Kanady. Novodobé pokračování tradičního indiánského řezbářství.
- e) Krkavčí chřestidlo s ledňáčkem, člověkem s medvědí maskou a žábou, konec 19. století, polychromované dřevo, Cimšjané, jihozápad Kanady. Nástroj používaný šamany při obřadech zasvěcování nové generace,
- f) Mísa s dvojicí zvířecích polopostav, délka 52 cm, nepolychromované dřevo, Haidové, jihozápad Kanady

Dřevořezby evropských přistěhovačů

- a) Kristus a Panna Maria, polychromované dřevo, Nové Mexiko. Drobné sošky, sestavené z několika dílů, pomocí nichž katoličtí misionáři vysvětlovali indiánům podstatu křesťanství.
- b) Vodní pták, délka 20 cm, hlava je nasazena, jednobarevná povrchová úprava, 1900, New Jersey. Tradiční práce Evropanů byly dřevěné kacheny používané pro vábení při lovu vodního ptactva.
- c) Kachna, krk s hlavou je nasazen, vsazené skleněné oči, realistická povrchová úprava, G. nebo H. Stevens, konec 19. století
- d) Hadleyská svatební truhla, dubový rám, ostatní části z borovice, plochý a mělký reliéf, červená a černá polychromie, na střední výplni vyřezané iniciály nevěsty, 1710 – 1715, Hadley, Massachusetts Tyto tradiční truhly někdy mívaly zelenou a hnědou polychromii.
- e) Židle, vyřezávané vrstvené růžové dřevo (druh překližky), 1855 – 1860, John Henry Belter, New York
- f) Křeslo dub, detail, 1680 – 1700, New York. Rámová konstrukce je zajištěna dřevěnými kolíky.

V této rozsáhlé oblasti, skládající se z množství různě velkých ostrovů, hrálo řezbářství významnou úlohu a to i v místech, kde se stromy nevyskytují a dřevo je pouze naplaveno.

Podobně jako u mnoha národů je i zde řezbářská tvorba spojena s různými kulty a v těchto oblastech i s kanibalismem.

Sochy bohů, předků, ornamenty na domech, masky a jiné předměty byly vyráběny pomocí kamenných seker, kostěných a lasturových nožů.

S jednoduchými nástroji byly vytvořeny často i velmi komplikované řezby, doplňované lasturami, vulkanickým sklem, lýkem, zvířecími chlupy, hlinou a jinými přírodními materiály. Předměty byly povrchově upravovány opalováním nebo barvením.

Není zde zastoupena tvorba Australců, původních obyvatel Austrálie. Jejich prostá tvorba se projevila spíše malbou na skálu, kůru i vlastní tělo a rytím do písku, kůry apod.

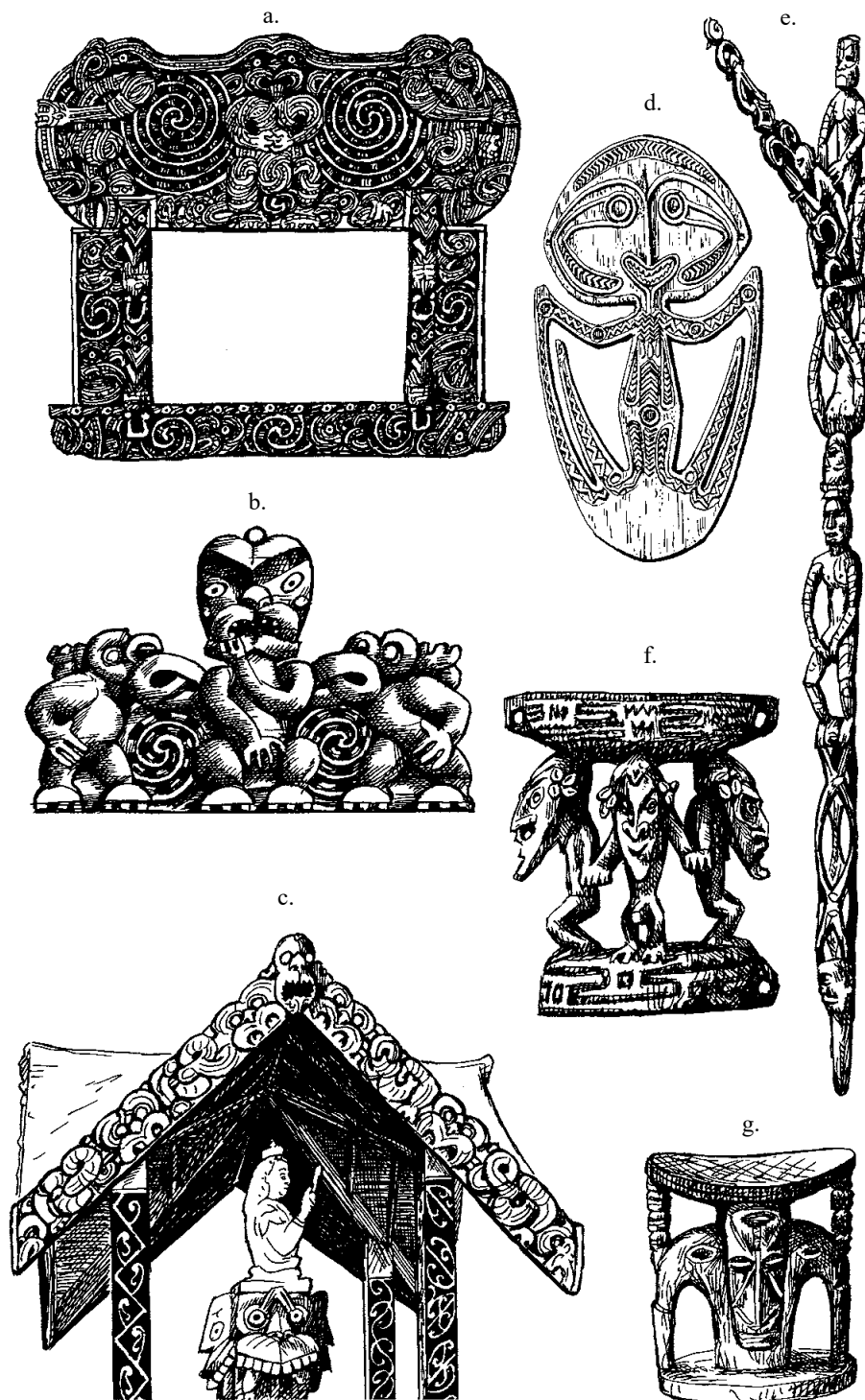

Řezba lasturovým nožem

Sochy

- a) Figura předka, současně znázorňující porod, polychromované dřevo, Nová Guinea
- b) Figura předka, polychromované dřevo, vlasy a vousy ze zvířecích chlupů, Nová Guinea
- c) Figura předka, přírodní dřevo, Nová Guinea
- d) Démonka, povrchová úprava provedena vrstvou barevného vápna, Nové Hebridy
- e) Socha krále, uctívaného spolu s bohy, nepolychromované dřevo, Havaj
- f) Posvátná mužská figura, inspirovaná mumifikovanými předky, nepolychromované dřevo, Velikonoční ostrov
- g) Tangata manu, ptačí muž, soška zbožštělého člena kmene, nepolychromované dřevo, Velikonoční ostrov. Protože na tomto ostrově nerostou žádné stromy, bylo veškeré vzácné dřevo naplavené oceánem využito pro výrobu rituálních předmětů.
- h) Domácí bůžek držící v rukou milenecký pár, nepolychromované dřevo, Nový Zéland
Figury jsou tetovány podle maorského obyčeje. Tři prsty na ruce některých maorských soch jsou upomínkou na prvního legendárního řezbáře, majícího ruce s třemi prsty.
- i) Krokodýl, zdobený plochým malovaným reliéfem složeným z řady postav lidí nebo krokodýlů. Délka 59,5 cm, Admiralitní ostrovy

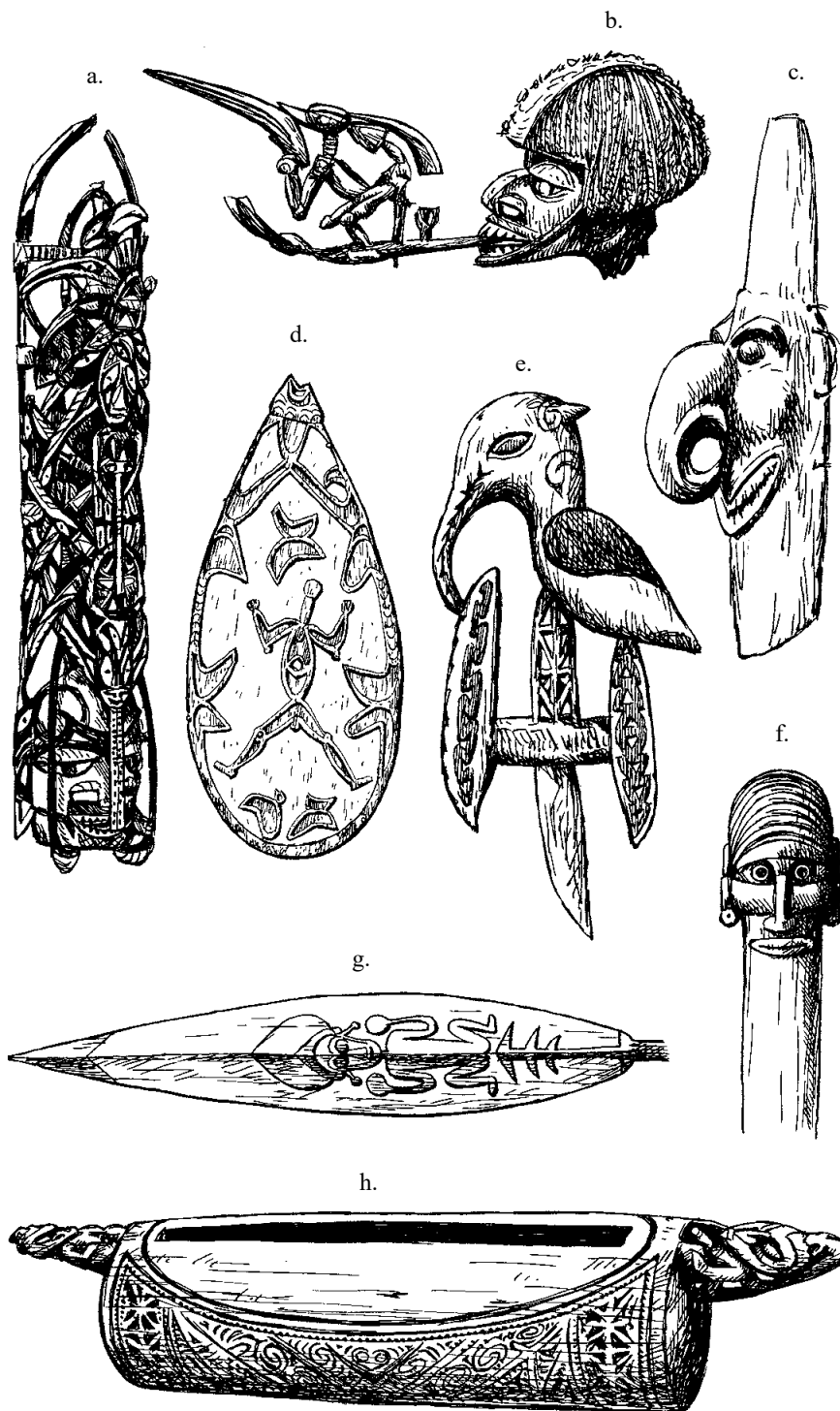

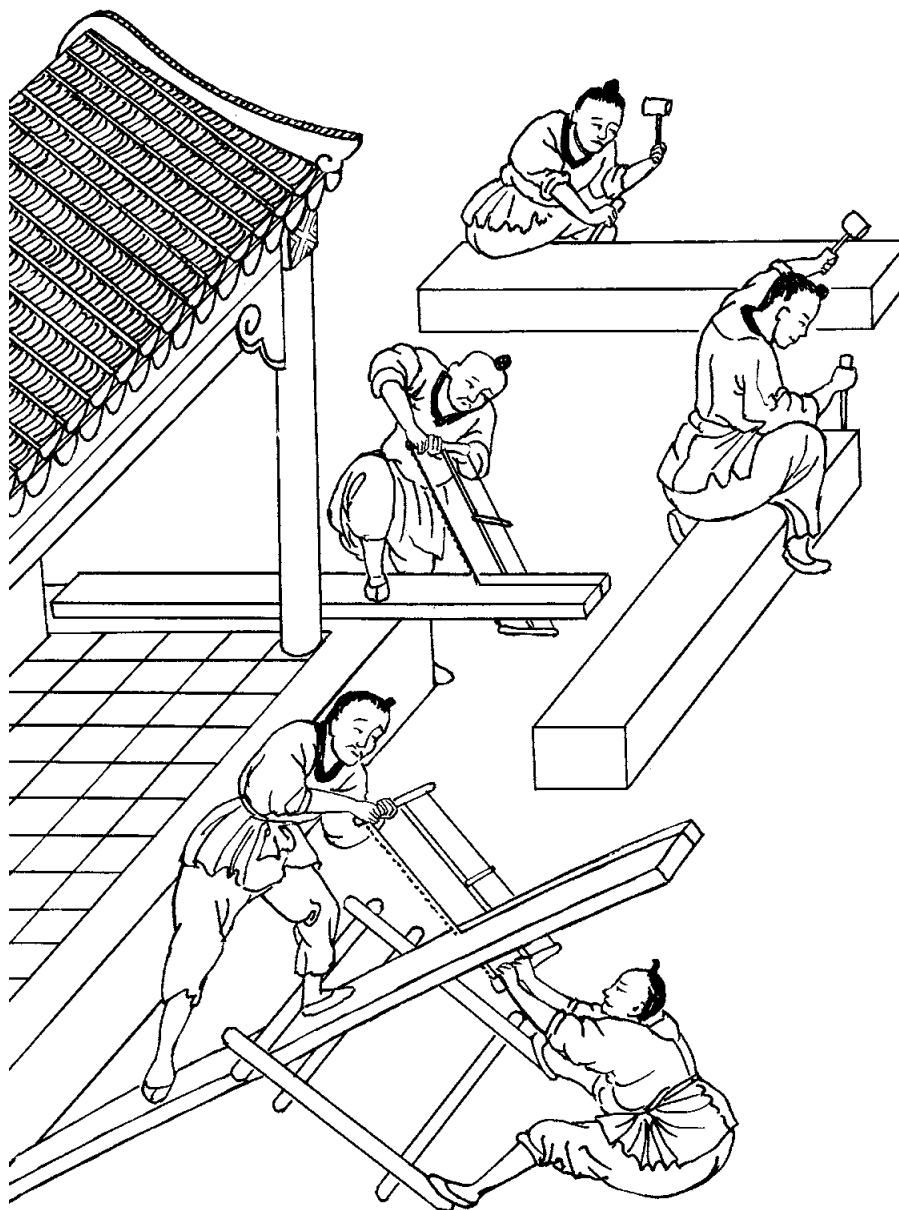
Vybavení domů aj.

- a) Rám okna s typickou Maorskou dvojitou spirálou, řezba černě zbarvená a vykládaná mušlemi, Nová Zéland. Jako jediní obyvatelé Oceánie stavěli Maorové uzavřené domy, vzhledem k chladnějšímu podnebí Nového Zélandu.
- b) Reliéfní řezba nade dveřmi, červený a šedý nátěr, oči z mušlí, Nový Zéland
- c) Pomník královny Viktorie. Střecha z nepolychromovaného dřeva, vykládaného mušlemi, spočívající na černobíle polychromovaných pilířích, kmen Arawa, Nový Zéland. Hlava anglikánské církve je obklopená místními božstvy. Maorové přijali životní styl kolonizátorů, ale udrželi si tradiční pojetí řemesla. K tomu přispěla také podpora novozélandské vlády.
- d) Držák na lebky, výška 142 cm, malované dřevo, 19. století, Nová Guinea. Umístěn v domě mužů, kde slouží k vystavení lebek poražených nepřátel
- e) Mbis, sloup lovců lebek. 5,8 m vysoký, nepolychromované dřevo, 20. století, Nová Guinea. Řezba je při oslavách umístěná v čele domu mužů, kde slouží pro umístění hlav pobitých nepřátel.
- f) Podhlavník, v místě vlasů a uší postav vloženy drobné mušle, výška 14 cm, polychromované dřevo, Sepik, Nová Guinea. Obyvatelstvo, neznající postel, používalo podhlavník jako opěrku hlavy, ale také jako předmět, ochraňující spícího před zlem.
- g) Podhlavník, výška 15 cm, polychromované dřevo, Nová Guinea

Masky, štíty aj.

- a) Taneční maska, bohatě prořezaná a malovaná, ční vysoko nad hlavou tanečníka, Nová Guinea
- b) Přílbová taneční maska kryje téměř celou tanečnickovu hlavu, polychromované dřevo, vlasy na masce jsou spleteny z rostlinných vláken, Nová Guinea.
- c) Taneční maska, polychromované dřevo, Nová Kaledonie
- d) Slavnostní štít, vyhrazen pro nejlepšího válečníka, zdobený plochým vystupujícím ornamentem, polychromie, Nová Guinea
- e) Nástavec na přední čelu, polychromované dřevo. Nová Guinea. Podobné předměty byly vyráběny v bezpočtu variant.
- f) Hůl s vyřezávanou hlavou, částečně polychromované dřevo, Velikonoční ostrov
- g) Pádlo, tvrdé dřevo, s plochým reliéfem, polychromováno černě, červeně a hnědě, Šalamounovy ostrovy
- h) Štěrbinový buben, nepolychromované dřevo, Nová Guinea

Asijská národní rozmanitost se projevuje také v řezbářství. Byly zde nalezeny jedny z nejstarších dřevorezéb v historii světa. Řezbáři motivovaní náboženstvím zobrazovali duchy předků, démony i božstva. Ti, kterým víra brání v zobrazování živých bytostí, projevují svou uměleckou touhu alespoň tvorbou různých ornamentů.

Velikost kontinentu představuje také prostor pro tvorbu různé kvality, od jednoduchých řezb kanibalů z ostrovů jihovýchodní Asie až po složité čínské a japonské práce. Děs budící démoni z Bali kontrastují s veselými a vtipnými japonskými necuke a okimony.

Nábytková tvorba není pro asijské řezbáře tak zásadní, jako pro jejich evropské kolegy. Řadu nábytkových kusů však asijsí tvůrci vyrobili pro evropské zákazníky.

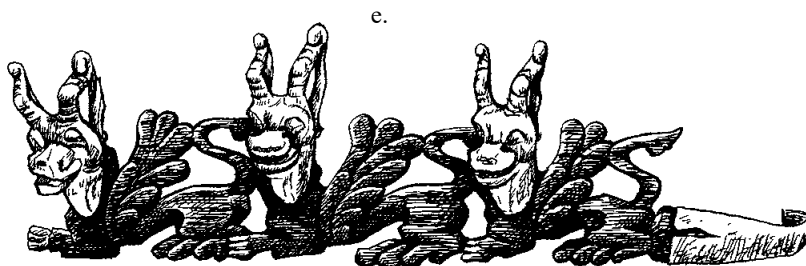
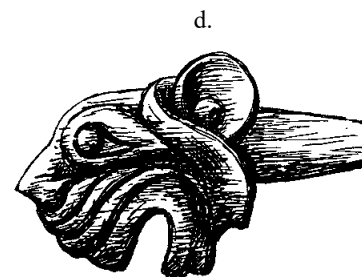
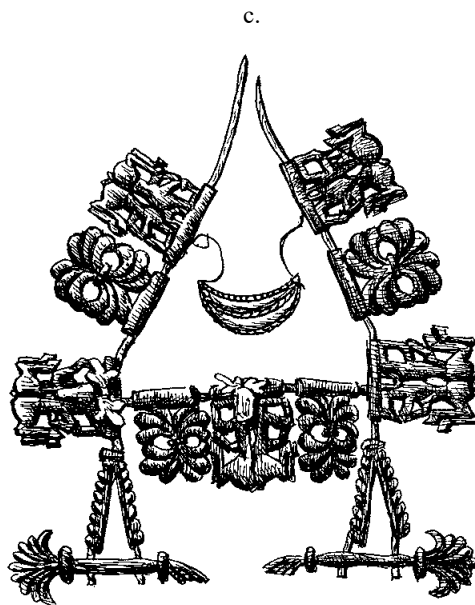
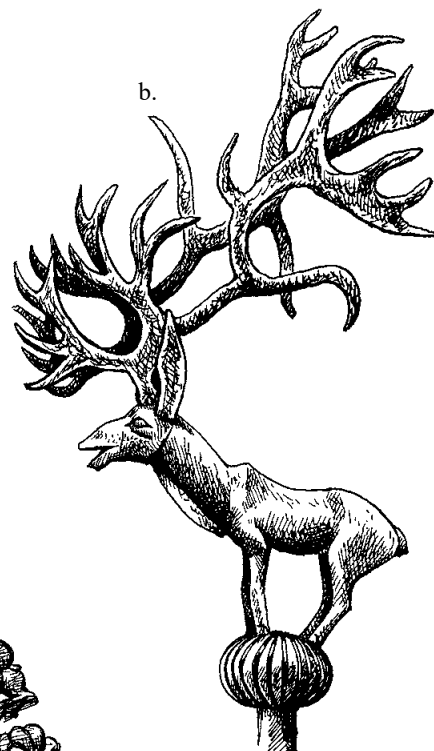
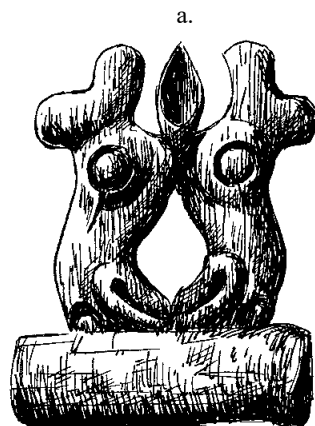
Práce s rámovými pilami, dláty a palicemi

Altajské hroby

Nestarší známé zachované asijské dřevořezby, jejichž vznik je datován až k 5. století před Kristem, byly nalezeny v hrobech u pohoří Altaj v Rusku, poblíž hranice s Kazachstánem, Čínou a Mongolskem. Tyto předměty byly zachovány díky silné vrstvě ledu, která se nad těmito hroby vytvořila.

Autory děl, zde nalezených, byli kočovníci – Skythové nebo národ s velmi podobným způsobem života a kulturou. Byly zde výrobky ze dřeva, kůže, plsti, hedvábí, vlny, některé potaženy zlatou fólií. Námětem řezb byla většinou zvířata, jejichž tvary byly stylizovány, svobodně přetvářeny a spojovány.

- a) Destička s dvěma losími hlavami, původně pravděpodobně upevněná na koňském postroji, 5. století před Kristem
- b) Jelen, dřevěná soška, doplněná paroží z kůže, 5. století před Kristem
- c) Uzda koně s dřevěnými vyřezávanými destičkami na kožených řemenech. Destičky, jejichž námětem jsou dvě losí těla, mají upevněnu jednu společnou hlavu, která ale u většiny přívěsků chybí, 5. století před Kristem
- d) Tygří hlava, původně součást většího celku. 5. století před Kristem
- e) Řezaná destička z tmavého dřeva. Skupina zvířat, podobných gryfům, s hlavami ze světlého dřeva, 5. století před Kristem.

Toto rozsáhlé území, které bylo domovem starých rozvinutých civilizací, je významné i z hlediska řezbářského umění. Díla zde vytvořená byla promyšlená a pečlivě opracovaná, nechýběl jim ale život, humor až karikatura. Základním podnětem pro vzniklá díla bylo náboženství: buddhismus, zenbuddhismus, taoismus, šintoismus.

Řezbářství se uplatnilo při vytváření soch, které jsou v chrámech zachovány i z dob kolem roku 600. Některé sochy byly při výrobě sestaveny z několika tenčích kusů, aby se omezilo popraskání dřeva. Sochy byly polychromovány, zlaceny, některé měly vsazené skleněné oči, doplňky z křišťálu a drahých kamenů.

Sochy

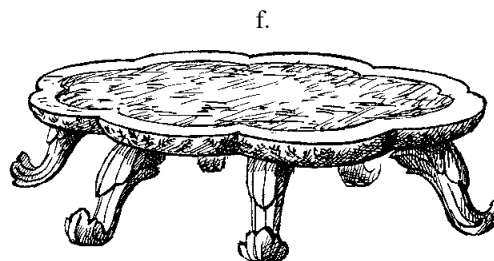
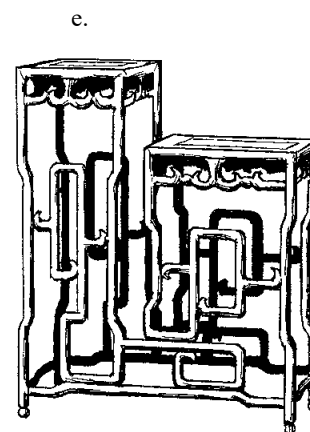
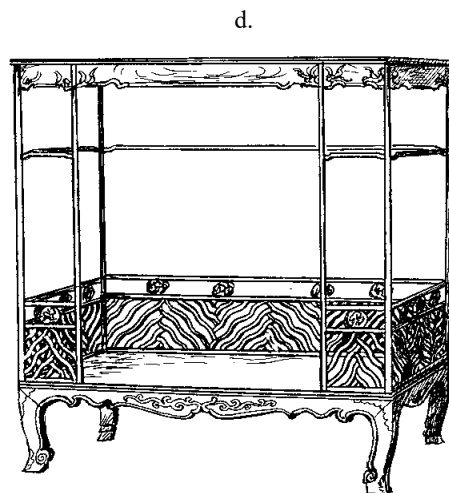
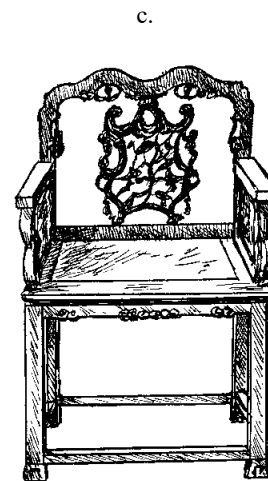
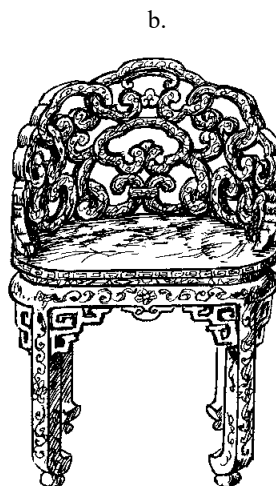
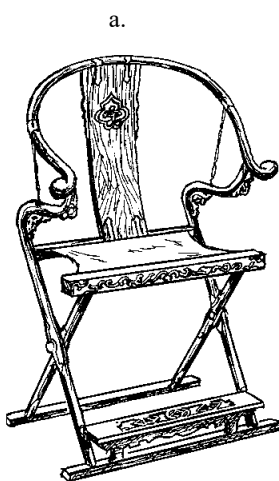
- Sedící Kuan Jin (bohyně, bódhisattva milosrdenství), socha s polychromií na papírovém podkladu, přilepeném na dřevě, výška 38 cm, 12.–13. století, Čína
- Stojící Kuan Jin, u nohou jí leží nenápadný Ši ši (strážní lev), výška 151 cm, konec 18. století, Čína. Toto dílo je neobvyklé tím, že je vyřezáno v kořeni, přičemž větší část materiálu zůstala kvůli zvláštnímu efektu neopracovaná.
- Konfucius (filozof a politik), výška 14 cm, zlacení, 19. století, Čína
- Budha Amida (božstvo světla), výška 54 cm, socha lakována a zlacena, v čele zasazen horský křišťál, 11. století, Japonsko
- Sedící Nesmrtelný (mudrc, obdařený nadpřirozenými schopnostmi), výška 42,5 cm, vsazené skleněné oči, polychromie, okolo roku 1800, Japonsko
- Hlava, vsazovaná do samostatně vyrobeného těla. Oči jsou skleněné, hlava polychromována na silné podkladové vrstvě, výška 21 cm, kolem roku 1400.

Nábytek

Vyřezávaný nábytek nebyl v této oblasti tak rozšířen jako v Evropě, neboť odlišná kultura bydlení mnoho nábytku nevyžadovala. Konstrukce byla jednoduchá, lehká; ve velké míře byla používána malba a velmi kvalitní laky, v kterých byly vyřezávány i nízké reliéfy (řezba v laku).

O čínský i japonský nábytek byl v Evropě značný zájem a svým způsobem tam ovlivňoval tvorbu nábytku.

- a) Skládací židle, Číňany zvaná barbarská. Na několika místech je zdobena jemným, nízkým reliéfem s ornamentálním motivem. Výška 107,2 cm, v barvě přírodního dřeva, konec 16. století, Čína.
- b) Křeslo s bohatě prořezaným opěradlem, malováno, lakováno, 1680, Čína
- c) Křeslo jednoduchého tvaru s jemnou prolamovanou řezbou na opěradle a područkách, 18. století, Čína
- d) Postel s nebesy. Většina postelí tohoto typu měla prořezávané stěny zdobené geometrickým ornamentem. V tomto případě jsou zvláštností výrazné vlnky.
- e) Stojan, na odkládací plochy jsou použity mramorové desky, 19. století, Čína
- f) Nízký stůl, zlacený a stříbřený, okraje desky s malovanými rostlinnými ornamenty, 8. století, Japonsko

Masky, necuke apod.

Typickým dílem japonského řezbářství jsou masky tradičního divadla Nô. Masky rozličných tvarů zobrazují postavy dramatu s různými charaktery, postavením, profesemi apod. Byly vyráběny specialisty, kteří dokázali srozumitelným způsobem až karikaturou vyjádřit citová hnutí člověka.

Jiným typickým projevem japonského řezbářství jsou necuke, sponky s dvěma otvory, které umožní stažení hedvábné šňůrky kolem opasku. Tímto způsobem se upevňovaly krabičky Inró na drobnosti a jiné předměty k tradičnímu japonskému oděvu bez kapes. Necuke byly také často vyráběny z kovu nebo řezány ze slonoviny.

- a) Okina, maska, obočí a vousy jsou upevněny do otvorů. Vyrobeno v epoše Edo, trvající od roku 1603 do roku 1868, Japonsko
- b) Hannya, maska démona s vloženými rohy, výška 21 cm, cypřišové dřevo, epocha Edo, Japonsko
- c) Hyottoku, maska s přilepenými vousy, výška 23 cm, 19. století, Japonsko
- d) Žába, symbol vytrvalosti na lotosovém listu, necuke, přírodní dřevo, délka 8 cm, Japonsko.
- e) Děvče v zimním kimonu, necuke, vyřezané z pórovitého dřeva, leštěné, Japonsko
- f) Stařec, necuke, bambus, výška 6 cm, Japonsko
- g) Krabička Inró. Tyto osobní lékárníčky byly většinou zdobeny laky. Tato je vyřezaná ze dřeva, oči starce jsou vloženy, výška 6 cm, okolo roku 1800, Japonsko.
- h) Inró s reliéfem tří oblečených opic, které zobrazují tradiční téma: nedívat se na zlo, neposlouchat zlo, nemluvit o zlu. Figurky opic mají vykládané oči; krabička je šňůrkou připevněna k necuke, také ve tvaru opice. Japonsko.
- i) Žezlo Yui, řezané a vykládané obřadní žezlo manželského štěstí a hojného potomstva, výška 36 cm, Čína
- j) Žezlo štěstí a znovuzrození, reliéfní řezba, výška 34 cm, Čína
- k) Žezlo, zdobené vyřezávaným reliéfem bambusu (symbolem pokory) a malovanými oblaky (symbolem míru a pokoje), výška 34 cm, Čína
- l) Vyřezávaný závěs, výška 39 cm, 19. století. Vyřezán pro zavěšení ceněné jadeitové sekery z doby dynastie Han, 206 př. Kr. – 220 po Kr., Čína

Tato část Asie je místem, kde vedle sebe stojí a ovlivňují se východoasijská a indická kultura, reprezentované hinduismem, buddhismem, brahmánismem, islámem s řadou domorodých kultů. Tato přírodní náboženství jsou svými projevy bližší Oceánii, přestože zeměpisně přísluší k Asii. Také zde se zobrazují duchové předků, démoni, náčelníci, v některých případech v souvislosti s kanibalismem.

Sochy

- a) Dívka ze skupiny soch, průvodkyně Quan amy (vietnamská Kuan Jin), výška 40 cm, zdobena barevnými laky a zlacením, 17. – 18. století, Vietnam
- b) Strážce, nosič gongu (jedna figura z páru, mezi nimiž byl na tyči zavěšen gong), výška 167 cm, polychromováno, Thajsko
- c) Stojící démon Ravana s krisem, výška 117cm, polychromováno, Jáva
- d) Duch tančící na oblaku, doprovázející se na činely držené nahama, zlacené dřevo, Barma
- e) Dva démoni, výška 80 cm, původně červeně a bíle polychromováno, 17. – 18. století, Bali

a.

b.

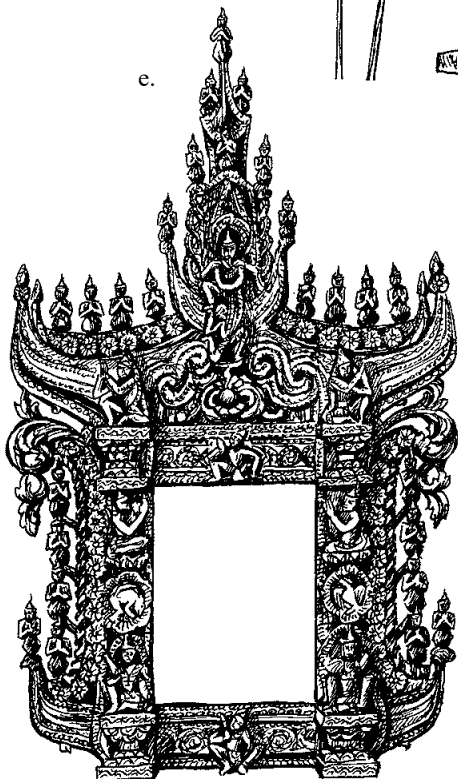
c.

d.

e.

f.

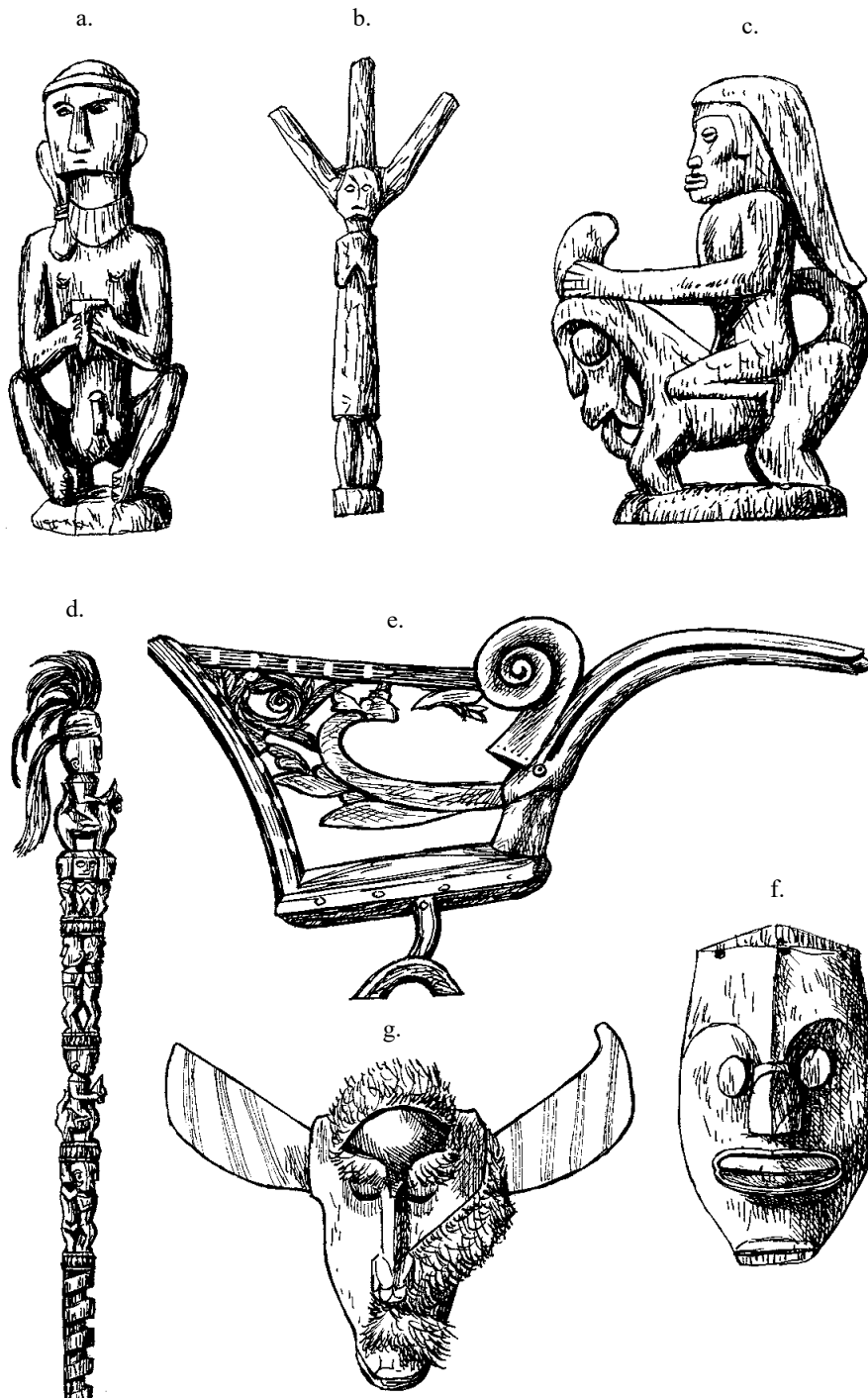
Masky, loutky aj.

- a) Démon. Loutka vedená shora (marioneta), malované dřevo, oděv z látky, 1900, Thajsko
- b) Wajang purwa, stínoherní loutka, vedená zdola (javajka), výška 38,8 cm, velmi nízký dřevěný reliéf doplněný střípky skla, malováno, zlaceno, Jáva
- c) Masky pro hru Wajang orang, výška 22,5 cm, malovaná, zlacená, Jáva
- d) Divadelní maska, malované dřevo, střední Jáva
- e) Domácí oltář, výška 77 cm, zlacený, stříbřený, přelom 19. a 20. století, Indonésie
- f) Konzola, jedna k páru, okřídlená bohyně, výška 50 cm, zlacená, počátek 20. století, Indonésie

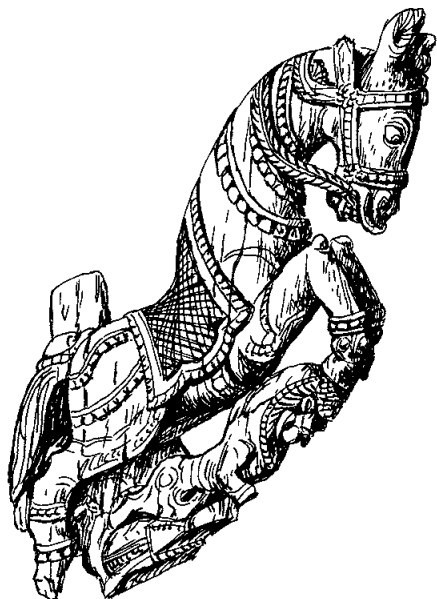
Sochy, masky aj.

Vyobrazené předměty pochází z konce 19. století.

- a) Adu, figura předka, přírodní dřevo, ostrov Nias u Sumatry
- b) Adu, obraz duše zemřelého předka, výška 58 cm, vidlice stromu, měkké světlé dřevo, 1884, ostrov Nias u Sumatry. Většina podobných předmětů je svázána do skupin, aby duchové předků nemohli škodit svým potomkům. Vykoná-li nějaký duch předka dobrý čin, je osvobozen a může stát samostatně.
- c) Náčelník jedoucí na třírohém kozlu, výška 30 cm, tvrdé dřevo, nepolychromováno, severní Sumatra
- d) Tungal Panaloan – „hůl, kterou se vítězí“, výška 135 cm, přírodní dřevo, doplněno tkaninou, lidskými vlasy a kohoutím peřím, Severní Sumatra. Magická šamanská hůl, vyřezaná ze dřeva kůlu, u něhož byl zabit a sněden člověk.
- e) Pták zoborožec (buceros), částečně poškozená řezba, výška 47 cm, délka 68 cm, pestrá polychromie, Borneo
- f) Taneční maska, malovaná, Borneo
- g) Taneční maska malovaná, doplněná kožesinou, Borneo

a.

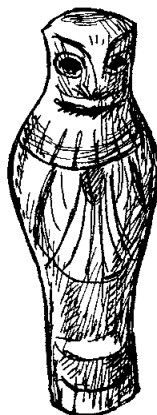
b.

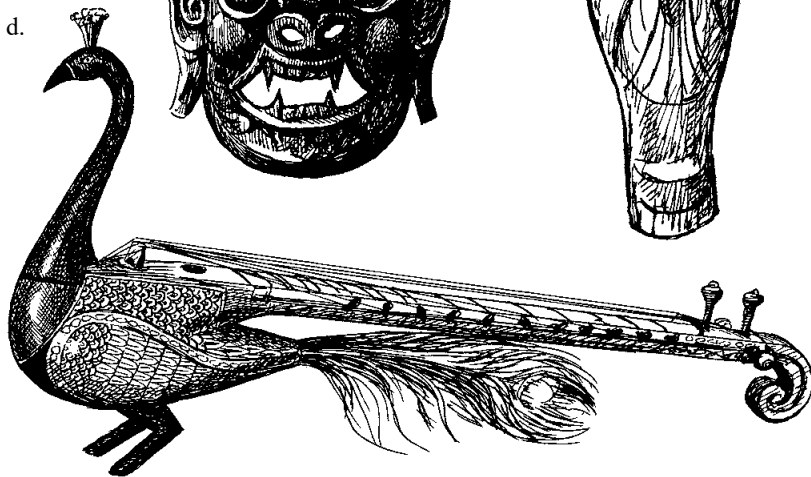
c.

e.

d.

Sochy, reliéfy aj.

Řezbářství, které bylo na počátku rozvoje indického sochařského umění, postupně ztrácelo svůj význam. Chrámy bývaly postupně ve větší míře vytesány z kamene, sochy uvnitř byly kamenné, nebo odlévané z bronzu. Nejznámější díla na tomto území byla vyrobena právě z těchto materiálů.

K zmenšení úlohy řezbářství částečně přispěl i islám se svým obrazoborectvím, který na konci 12. století pronikal na území Indie, kde původní náboženství (brahmanismus, hinduismus, buddhismus) zobrazování živých tvorů nebránila. Na území Nepálu je dosud řada chrámů a domů, jejichž výzdoba je tvořena bohatou řezbou.

- a) Kůň s postrojem, součást chrámového vybavení, zbytky polychromie, Indie
- b) Tančící, čtyřruký Višnu, šlapající pravou nohou na démona, oltářní reliéf, výška 97,5 cm, zbytky polychromie, jižní Indie
- c) Tamdin, maska s korunou složenou z lebek, výška 31 cm, polychromie s převládající červenou barvou, 19. století, Tibet, Nepál. Maska je určena pro rituální tance během obřadů tibetského lámaismu.
- d) Tajuc, smyčcový nástroj, dřevo v kombinaci s dalšími materiály, 19. století, Indie
- e) Sova (hračka), symbol bohyně štěstí Lakšmí, polychromováno, z počátku 20. století, Bengálsko, Indie

Náboženstvím obyvatel této velké oblasti je až na několik výjimek islám. Věřící jsou, podobně jako Židé, omezeni zákazem zobrazování živých tvorů, který byl porušen jen výjimečně, a proto v islámském řezbářství chybí figurální skulptura. Také nábytek nebyl ve velké míře rozšířen, protože domácnosti byly vybaveny hlavně koberci a závěsy. Řezbářského řemesla se tedy využilo hlavně při výzdobě paláců a mešit, výrobě dveří, pultů na korán, štočků pro tisk látek apod. Řezbářství, jako jednomu z řemesel, se věnovaly také ženy v harémech.

Židovské řezbářství, doložené biblí, není v podstatě zachováno. Příčinou bylo zničení původních chrámů a rozptýlení obyvatelstva.

- a) Křídlo dveří, složitý rám s geometrickým reliéfem, kombinovaný s rostlinným, vyřezaným ve výplních, 1270, Turecko. Křídlo dveří bývalo složeno z menších částí, zasazených do rámu, aby se minimalizovalo borcení dřeva. Docházelo však k uvolňování výplní.
- b) Rahle, stojan na korán, zdoben rozvilinami a plastickým písmem ve vysokém reliéfu, výška 115,5 cm, 13. století, autor Abd al – Wahid ibn Sulajmán, Turecko. V islámských zemích byl krasopis nejváženějším uměním, neboť zachycoval slova Proroka.
- c) Detail stojanu
- d) Rahle, stojan na korán, zdoben reliéfním písmem a rostlinným ornamentem, výška 127,6 cm, 1360, autor Hasan ibn Sulajmán, západní Turkestán. Autorem bývaly signovány pouze významné předměty, zhotovené pro madrasu (teologická škola) či mešitu.
- e) Pult na čtení koránu, zdobený mělkým rostlinným ornamentem a prořezávanou mřížkou, 18. století.
- f) Dívčí hlava, štoček na potisk látek, výška 13 cm, 17. – 18. století, Persie
- g) Řez štočkem, části určené pro nanesení barvy jsou poměrně úzké a vystupují nad rovinu získanou ubíráním materiálu

